

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2015

Eva Kašparová

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav primární a preprimární edukace

CESTOVÁNÍ PO PARDUBICKÉM KRAJI S REGIONÁLNÍMI
PRVKY VE VÝUCE VLASTIVĚDY

Diplomová práce

Autor: Eva Kašparová

Studijní program: M 7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: Mgr. Martin Skutil, Ph.D.

Hradec Králové

březen 2015

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání diplomové práce

Autor: **Eva Kašparová**

Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Název závěrečné práce: **Cestování po pardubickém kraji s regionálními prvky ve výuce vlastivědy**

Název závěrečné práce AJ: Travelling through the Pardubice Region with regional elements in teaching national history and geography

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem diplomové práce je vytvořit metodickou příručku pro učitele 1. stupně ZŠ pro výuku prvouky, přírodovědy a vlastivědy. Teoretická část je zaměřena na charakteristiku města Litomyšl a s ní spojené osobnosti, historický a kulturní vývoj, přírodní zajímavosti a typy na výlety do nejbližšího okolí. Praktická část je tvořena z metodického materiálu pro učitele a pracovních listů pro žáky na 1. stupni ZŠ. Účelem je seznámit žáky s novou látkou, procvičit a upevnit získané poznatky. Součástí diplomové práce je obrazový materiál.

Garantující pracoviště: Ústav primární a preprimární edukace, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Martin Skutil, Ph.D.

Konzultant:

Oponent: PhDr. Vladimír Václavík, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 24. 1. 2014

Datum odevzdání práce: 27. 3. 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne ...

.....

Eva Kašparová

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat svému vedoucímu práce Mgr. Martinu Skutilovi, Ph.D. za cenné rady, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování diplomové práce poskytl.

Dále bych chtěla poděkovat rodině za velkou podporu v průběhu mého studia.

Eva Kašparová

Anotace

KAŠPAROVÁ, Eva. *Cestování po pardubickém kraji s regionálními prvky ve výuce vlastivědy*. Hradec Králové, 2015. Diplomová práce na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové. Vedoucí diplomové práce Martin Skutíl. 65 s.

Text obsahuje základní údaje charakterizující v českém jazyce obsah a výsledky práce.

Cílem diplomové práce bylo vytvořit metodickou příručku pro učitele 1. stupně ZŠ pro výuku prvouky, přírodovědy a vlastivědy. Diplomová práce se zabývá problematikou výuky prvouky, přírodovědy a vlastivědy na příkladu Pardubického kraje s bližším zaměřením na Litomyšl. První část diplomové práce je kompletní vlastivědná charakteristika řešeného území. Kapitoly zahrnují vymezení a polohu území, historický vývoj, vlastivědné zajímavosti včetně zajímavostí v okolí a osobnosti s nimi spjaté. Z odborných informací v první části textu, vychází druhá část, kterou tvoří didaktické zpracování tématu pro žáky na 1. stupni ZŠ. V didaktické části nalezneme pracovní listy metodickou příručku a následnou evaluaci navrhovaných aktivit. Účelem je seznámit žáky s novou látkou, procvičit a upevnit získané poznatky.

Klíčová slova

Pardubický kraj, město Litomyšl a okolí, místní region, tvorba metodické příručky.

Annotation

KAŠPAROVÁ, Eva. *Travelling through the Pardubice Region with regional elements in teaching national history and geography – Methodical manual for Primary school teachers* Hradec Králové, 2015. Diploma Thesis at Pedagogical Faculty University of Hradec Králové. Thesis Supervisor Martin Skutil. 65 p.

Text obsahuje základní údaje charakterizující obsah a výsledky práce ve zvoleném cizím jazyce.

The aim of the Diploma Dissertation Degree Thesis was to create Methodical manual for Primary school teachers for elementary teaching, natural science and national history and geography. The Diploma Dissertation Degree Thesis deals with the problems of teaching of natural science and national history and geography using the example of Pardubice region and focused on the town of Litomyšl. The complete national history and geography characterization of the given area creates the first part of the Diploma Dissertation Degree Thesis. The particular chapters include delimitation and location of the area, historical development, geographical sights and important personalities within the area. The second part of the text is based on the expert information of the first part. It is created by didactic point of view of the topic for pupils of the Primary school. The worksheets, methodical handbook and suggested activities evaluation can be found in the didactic part. The aim is to acknowledge the pupils with the new school matter, to practise and strengthen gained knowledge.

Keywords

Region Pardubice, city Litomyšl and its surroundings, the local region, methodical manual for Primary school teachers

OBSAH

Úvod.....	10
1 Pardubický kraj	11
1.1 Rodáci spjatí s Pardubickem.....	12
1.2 Krajské město Pardubice	13
1.3 Hrad Kunětická hora	14
1.4 Zámek Slatiňany	15
1.5 Národní hřebčín v Kladruzech nad Labem.....	15
1.6 Zámek Moravská Třebová	16
1.7 Hrad Svojanov	16
1.8 Město Polička	16
1.9 Zámek Nové Hrady.....	16
1.10 Holice.....	17
1.11 Kostely v Kočí a Velinách	18
1.12 Léčebné Lázně Bohdaneč	18
1.13 Ležáky.....	18
1.14 Vysoké Mýto.....	18
1.15 Pověst Pardubického kraje	19
2 Počátky Litomyšle a jeho okolí.....	20
2.1 Vývoj města	21
2.2 Znak města	25
2.3 Zajímavé památky města	25
2.4 Litomyšl- kulturní město	29
2.5. Pomníky a památníky	30
2.6 Co současná Litomyšl nabízí občanům	31
2.7 Významné osobnosti.....	33

2.8 Pověst ze zámku.....	36
3 Didaktické zpracování tématu.....	38
3.1 Pracovní listy a jejich správná řešení.....	38
3.2 Metodická příručka	54
4 Evaluace	58
4.1 Způsob ověření	58
4.2 Zhodnocení z hlediska učitele.....	58
4.3 Zhodnocení z pohledu žáků	60
4.4 Doporučení.....	60
Závěr	61
Použité zdroje.....	62
Seznam příloh.....	65

Úvod

Téma diplomové práce jsem zvolila se záměrem upozornit na krásná a často opomíjená místa kraje, v němž žiji. Pardubický kraj o rozloze 4519 km² s téměř 516 tis. obyvateli a památkami rodu Pernštejnů je nádherný. Mnoho lidí zná více oblasti i daleko za hranicemi naší vlasti a malebné kouty naší země bohaté na památky i historii jim zůstávají neznámé. Děti tak například znají třeba Barcelonu s jejími památkami a nebyly na Zelené bráně v Pardubicích. V Pardubickém kraji se snoubí příroda a velkolepou historií, úchvatnou hudbou a mnoha druhy sportu. Mezi nejvýznamnější akce nepochybně patří festival Smetanova Litomyšl, Velká pardubická steeplechase a Zlatá přilba. Návštěvníky kraje nadchne jedinečná chuť pardubického perníku stejně jako neodmyslitelná blízkost koní, které k našemu kraji patří. Rozmanitost rovinatého Polabí doplňují Orlické hory a Želené hory a památky pánů z Pernštejna. A kde jinde by měli děti získat znalosti o kraji, v němž žijí, než právě na základní škole.

V diplomové práci popisují vývoj Pardubického kraje z hlediska přírodovědného, geografického i vlastivědného. Zmiňuji se o počátcích tohoto území a jeho utváření. Práce dále obsahuje zajímavá místa, která nám odkázali již dávní předkové, abychom je zde opatrovali po dlouhá staletí. Pojí se k nim zajímavá historie a stojí za to je navštívit. Z okolí Pardubicka se plynule přesouvám k historickému, kulturnímu a osobnostnímu vývoji Litomyšle. Zmiňuji se i o pověstech, které se pojí k danému regionu.

Cílem mé práce je vytvořit pracovní listy pro žáky prvního stupně základní školy a zároveň vypracování metodické příručky pro učitele. Nejen pomocí pracovních listů, ale i teoretické části chci žákům i učitelům přiblížit krásu tohoto kraje a probudit v nich zájem blíže poznat jednotlivé pamětihodnosti. Pracovní listy ucelují již nabitě informace a vykreslují celkový přehled či vystihnoutí nejdůležitějších mezníků.

V závěru práce jsou již žáci seznámeni s prostředím Pardubického kraje a pak si formují pozitivní postoje a vztahy k přírodě i kulturním památkám a událostem. V neposlední řadě chci vzbudit zájem o návštěvnost všech zmiňovaných míst.

1 Pardubický kraj

Pardubický kraj se rozkládá na pomezí Čech a Moravy. Sousedí s Královéhradeckým krajem, Olomouckým, Jihomoravským, s krajem Vysočina a se Středočeským krajem. Na severovýchodě sousedí také s Polskem. Pardubický kraj můžeme rozdělit na dvě části. První severozápadní oblast zasahující do Polabské úrodné oblasti, kde nejvyšší vrchol je Kunětická hora (294 m), druhá část je Orlickoústecko, kde se nachází spíše hornatý povrch s nejvyšším vrcholem Kralický Sněžník (1423 m). Na jihozápadě lemují pardubickou rovinu severní svahy Žďárských hor. Větší část území odvodňuje Labe a jeho největším přítokem jsou Chrudimka a Orlice. Kraj zahrnuje území bývalých okresů Pardubic, Ústí nad Orlicí, Chrudimi a Svitav. Žije zde přes 508 000 obyvatel ve 32 městech. Krajským městem Pardubického kraje jsou Pardubice, jakož to sedmé největší město v České republice.

Na území Pardubického kraje je 2056 staveb a sochařských děl prohlášeno za kulturní památky: státní zámek Slatiňany a Litomyšl, státní hrad Kunětická hora, dále pietní území Ležáky, zámek v Pardubicích a hřebčín v Kladrubech. Devatenáct měst je prohlášeno za městské památkové rezervace. V první polovině 19. století byly Pardubice poprvé zvoleny jedním ze sedmi regionů Království českého. Krajský úřad tu sídlil především z důvodu přímého železničního spojení do Prahy a Vídně. Podruhé stanuly Pardubice v čele regionu po druhé světové válce a potřetí na konci roku 2000. V našem kraji nalezneme spoustu malebných a starobylých vesnic i měst, významných architektonických památek i přírodních krás. Region má spoustu významných rodáků a osobností, které se proslavili nejen po České republice, ale také za hranicemi našeho státu. Mezi hlavní osobnosti kraje patří Arnošt z Pardubic, magnát Vilém z Pernštejna, vynálezci ruchadla bratřenci Veverkovi, průkopník letectví Jan Kašpar, představitel české kubistické architektury Josef Gočár, vynálezce lodního šroubu Josefa Ressler. Dále také zástupci hudebního odvětví jako jsou skladatel Bohuslav Martinů, Bedřich Smetana, houslový virtuos Jaroslav Kocián. Současně žijící osobnosti pěvkyně Dagmar Pecková a hlavně hokejový brankář Dominik Hašek.

Ve znaku Pardubického kraje se nachází stříbrná hradební zeď symbolizující historické kořeny kraje, otevřená brána se zlatým glóblem značí vstřícnost kraje vůči okolnímu světu a modrý podklad značí hojnost řek a přehrad v tomto kraji. Nedílnou součástí znaku je i lyra, která symbolizuje hudební osobnosti našeho kraje. Jelikož se

kraj rozpíná na historické části Čech a části Moravy máme v jednom poli českého lva a v dalším poli moravskou orlici.

1.1 Rodáci spjatí s Pardubickem

Arnošt z Pardubic (1297-1364)

Od roku 1344 se stal prvním pražským arcibiskupem, který korunoval krále Karla IV. Položil základní kámen k chrámu sv. Víta v Praze. Je patronem města Pardubic a chrám Zvěstování Panny Marie je považován za jeho zásluhu. Proslul nápravou mravů tehdejšího duchovenstva.

Ema Destinová (1878-1930)

Vlastním jménem Emilie Pavlína Kittlová pseudonym převzala po své učitelce zpěvu. Svoji největší kariéru rozpoutala v berlínské opeře, dále vystupovala v Paříži, Londýně a New Yorku. Roku 1916 se vrátila z Čech a zde byla pronásledována za špionáž. Ke sklonku života se kvůli zdravotním potížím stáhla do ústraní. Zemřela v Českých Budějovicích.

Václav (1796-1849) a František Veverkovi (1799-1849)

Pocházející z Rybitví, vynálezci ruchadla a výrazní průkopníci zemědělských strojů. V Pardubicích mají nedaleko kostela sv. Jana Křtitele v parku pomník, který pochází z roku 1883.

Ing. Jan Kašpar (1883-1927)

Významný český letec, který v květnu roku 1911 na zakoupeném francouzském letadle uskutečnil let z Pardubic do Prahy. Úplně první jeho let byl na jeho vlastníma rukama zkonstruovaném letadle pouhé dva kilometry v roce 1910. Tento den je považován za zrod českého letectví. S pomocí dalších lidí postavil ještě několik dalších letadel a provedl mnoho vzletů. V meziválečném období Jana Kašpara postihlo několik nešťastných událostí, které vyústily v jeho tragické sebevražedné úmrtí.

Dominik Hašek (* 29. 1. 1965)

Jedná se o jednoho z nejlepších, doposud žijících brankářů historie ledního hokeje. Se svým národním týmem získal první zlatou medaili z olympijského turnaje v Naganu.

Stal se také hvězdou NHL. Pětkrát mu byla udělena Vezinova trofej za nejlepšího brankáře. V roce 2015 byl uveden do Síně slávy NHL.

Josef Gočár (1880-1945)

Jeden z významných českých kubistických a konstruktivistických architektů. Pocházel z vesničky Semín nedaleko Pardubic. Významně se svým projektováním zapsal do paměti mnohých z nás. Např. lázeňským domem v Bohdanči, gymnáziem v Hradci Králové, domem U Černé Matky Boží v Praze, kostelem sv. Václava v pražských Vršovcích atd. Je pochován na vyšehradském Slavíně.

1.2 Krajské město Pardubice

Leží na soutoku Labe a Chrudimky. Je městem, které proslulo především výrobou perníku, který má své historické prameny již kolem roku 1515. Městská památková rezervace zahrnuje středověké jádro s Pernštýnským náměstím, na němž se nachází novorenesanční radnice a morový sloup. Dominantu města Pardubic tvoří rozlehlý areál zámku ze 13 stol., který byl však zatím pouze tvrzí a později vodním hradem. Za vlády pánů z Pernštejna proběhlo významnou rekonstrukcí do podoby pozdně gotické až renesanční. Jednalo se o významný šlechtický rod, který měl ve svém znaku zuba. O tom, jak se sem dostal, vypráví legenda o jakémsi uhlíři Vojtěchovi, který přistihl zuba při tom, když mu ujídal svačinu. Chytil jej a dovedl na hrad. Zde mu jednou ranou mečem setnul hlavu. Šlechta se mu bohatě odměnila. Přínosem tohoto rodu byly politické i hospodářské vlivy, díky kterým vystavěli spoustu měst a sídel. Součástí Pardubického zámku je východočeské muzeum se stálou expozicí zbraní a skla. Návštěvníci mohou shlédnout raně renesanční rytířské sály s nástěnnými malbami. Další renesanční stavbou je Zelená brána, která je dominantou městské památkové rezervace. Pod jménem „Zelená brána“ ji známe od roku 1543. Na dnešní renesanční bráně je vyobrazen pískovcový reliéf od Mikoláše Alše, který zaznamenává erbovou pověst pánů z Pardubic. Za vstupní branou se tyčí do výšky 60 m. Věž je v sezóně přístupná jako vynikající vyhlídka do okolí včetně Kunětické hory.

Kostel Zvěstování Panny Marie patří na seznam nejstarších staveb v Pardubicích z poloviny 14. století, založen prvním pražským arcibiskupem Arnoštem z Pardubic.

První zmínka o pardubickém perníku objevuje již za vlády Karla IV. Již v historii byl náš perník významný i za hranicemi našeho státu. V dnešní době na tradici

navazuje rodinný podnik Jánoš. Řada českých osobností dostává pardubický perník jako památku na Pardubice. Každoročně se 8. května v areálu zámku konají perníkářské slavnosti. Součástí slavností je soutěž v pojídání perníku a výstava výroby a zdobení perníku. Nedaleko Kunětické hory se rozprostírá přestavěný lovecký zámek, zvaný Perníková chaloupka. Je určen dětským návštěvníkům, kteří si zde vyslechnou nejen historii perníku, ale podívají se i jako Jeníček a Mařenka v pohádce O perníkové chaloupce do domu babizny. Nejprve však musí projít tajemným lesem. Ke konci prohlídky se děti podívají do pokojíčku Ježíška a skluzavkou se projedou až do pekla k čertům. Zde prohlídka končí.

Pardubický pivovar má kořeny pivovarnictví až do doby počátku 14. století. O jeho významný rozvoj se postaral Vilém z Pernštejna. Od roku 1871 je pivovar ve vlastnictví města. V nedávných dobách prošel významnými změnami především v rekonstrukci a postavila se nová varna. Vyrábí se zde lahvové, sudové pivo a jiné nealkoholické nápoje. V současné době nabízí devět druhů piva značky Pernštejn a tmavé pivo Porter. Pivo získalo spoustu ocenění nejen v České republice, ale například ve Švédsku, Rusku. Návštěvníci si mohou prohlédnout pivovar a poté si mohou posedět v místním lokále Pivovarka.

Ve městě se každoročně konají dvě světoznámé sportovní akce Velká pardubická steeplechase a Zlatá přilba, motocyklový, plochodrážní závod.

Velká pardubická je nejstarším dostihem na evropském kontinentu, který se jezdí od roku 1874. Koně s jezdci překonávají 31 překážek na délce 6900 m. Nejtěžším úsekem celého závodu je obávaná překážka Taxisův příkop. Jedná se o živý plot široký 180 cm a za ním 4 metry široký a 1m hluboký příkop. Je navíc o to náročnější, že pro všechny zúčastněné až na pár výjimek není dovoleno na Taxisu trénovat. Rekord nejrychlejšího času drží z roku 2008 klisna Sixteen, která dosáhla cíle za 8:58,99 minuty. Zlatá přilba, která má tradici již od roku 1929, je mezinárodní motocyklový závod na ploché dráze. F. Hladěna uskutečnil 1. ročník závodu na travnaté dráze dostihového závodiště. Od roku 1964 je závod Zlatá Přilba pořádán na škvárové dráze plochodrážního stadionu Pardubice-Svítkov.

1.3 Hrad Kunětická hora

Rozpíná se severovýchodně od Pardubic a tyčí se do výšky 81 metrů a 295 m. n. m., kde je viditelný ze všech stran. Název Kunětice vznikl původně dle Kunaty, osady pod

horou kunětickou. Kunětickou horu proměnili Pernštejnové v pozdně gotické sídlo. Vznikl mohutný dvouvěžový hrad s dokonalým opevněním, které ve své době patřilo k nejrozsáhlejším. Původní objekt byl vypálen husity při válečných taženích v 15. století. Ve druhé polovině 19. století se stala oblíbeným návštěvním místem pro konání církevních slavností. V dnešní době jsou v prostorách hradu k nahlédnutí muzejní archeologické sbírky. Nabízejí návštěvníkům dva prohlídkové kruhy. Majestátní silueta hradu se vypíná z polabské roviny a stala se symbolem kraje. Je vyhledávaným cílem pěších i cyklistických výletů.

1.4 Zámek Slatiňany

Ležící na úpatí Železných hor, byl na přelomu 18. a 19. století upraven z renesanční podoby do novogotické. Z konce 18. století pochází štuková výzdoba a rokoková kamna. Nachází se zde unikátní hipologické muzeum, které vystavuje téměř 2100 exponátů zaměřených na dějiny chovu koní. Součástí zámku je anglický park s výběhem starokladrubských vraníků a koní Převalského.

1.5 Národní hřebčín v Kladrubech nad Labem

V roce 1560 přišel Kladrubský hřebčín v majetek Rudolfa II., jehož syn Rudolf II. povýšil roku 1579 původní koňskou oboru na císařský dvorní hřebčín. Zde si nechal císař postavit zámek pro svůj častý pobyt. Půdorys tohoto zámku byl do tvaru písmene L a byl jednopatrový. Sloužil především jako ubytování pro často příchozí návštěvy. V tomto areálu byly vystavěny i domy pro poddané, především pro kováře. Zámek výrazně poničil požár, po kterém byl znovu opraven tentokrát v empírovém stylu. Z původního vlastnictví Habsburků přešel roku 1918 hřebčín do vlastnictví státu. Národní hřebčín patří mezi nejstarší velké hřebčíny na světě. Tento hřebčín je proslaven chovem staroitalských a starošpanělských koní, známých u nás jako kladrubští bělouši. V Kladrubech bělouši, ve Slatiňanech vraníci. Chov čítá několik set koní. Je zde možná vyjížďka v kočáru s dvouspřežím nebo čtyřspřežím. Starokladrubští koně jsou využívány k soutěžím ve spřeženích, jízdám policistům v ČR, k hipoterapii a rekreační jízdě. Hřebčín je přístupný veřejnosti po celý rok.

1.6 Zámek Moravská Třebová

Vnikl z původní přestavby hradu až do významné klasicistické přestavby z 19. století. Zámek je tvořen arkádovým křídlem. V objektu je celoročně otevřeno muzeum se zaměřením na Čínu, Tibet a Japonsko. Na zámku je stálá expozice humanismu a renesance, městského bydlení a mineralogie.

1.7 Hrad Svojanov

Je dominantou stejnojmenného městečka. Založil jej Přemysl Otakar II. roku 1265 na ochranu nově zřízené cesty z Litomyšle přes Poličku do Brna. Od 15. století proměnil svou podobu přístavbou opevnění a změnou do renesančního stylu. Za třicetileté války značně utrpěl, opakovaně vyhořel, škody však byly vždy opraveny.

1.8 Město Polička

Součástí města jsou gotické hradby založené Přemyslem Otakarem II. v roce 1265 a patří mezi nejzachovělejší městská opevnění v Čechách. Počátky města Polička sahají až do dob 13. století, rozkvět přišel v 18. století. V následujícím století byl vystaven kostel sv. Jakuba s pozoruhodným zvonem z roku 1511. V prostorách věže kostela se roku 1890 narodil významný hudební skladatel Bohuslav Martinů. V roce 1990 bylo historické jádro vyhlášeno městskou památkovou zónou, na kterou navazuje zachovaný pás středověkých hradeb. Po ztrátě obranné funkce hradeb k nim byly z vnější strany přistavěny malebné domky. Při průchodu historickým centrem Poličky vede romantická ulička s klenutými pásy. Další zajímavé místo „Na Bídě” - chaloupky, obydlí dřívější chudiny. V srpnu zde každoročně od roku 1992 vypuknou slavnosti festivalu „Polička 555”.

1.9 Zámek Nové Hradky

První písemná zmínka je z roku 1293 a patřil původně k litomyšlskému panství. Byl nazýván též jako „České Versailles” nebo „Malý Schönbrunn” vystavěn v letech 1774-1777 vystaven hrabětem J. A. Harbuvaletem de Chamaré ve francouzském stylu letních sídel. Bohatá je zde štuková a kamenná sochařská výzdoba. Areál zkrášluje zahrada a pískovcová křížová cesta z roku 1767.

1.10 Holice

Holice proslavil rodák Dr. Emil Holub především významným bádáním, sběratelstvím a cestováním. Vystudoval Karlovu univerzitu v Praze, obor lékařství. Svému snu podřídil svá studia, hned po promoci se vydal do Afriky a zde pracoval na jihu jako lékař. Chtěl zviditelnit svou rodnou zemi a světu ukázat, že má šikovné a odvážné občany. Jejich cesty vedly až do daleké jižní Afriky, kam nikdy nevstoupila noha Evropana. První výpravu do černého kontinentu podniknul v roce 1872. Zde působil jako lékař v Kimberley. Jeho materiály etnografické i přírodopisné byly velice v Evropě ceněny. Druhou cestu 1883 absolvoval již se svou manželkou. Chtěl procestovat oblast Kapska až do Egypta, ale za řekou Zambezi je přepadl tábor Mašukulumbů a Holub se musel vrátit do vlasti. Umírá na následky malárie ve Vídni. Jeho velikým přáním bylo zřízení místního muzea, kam by byly umístěny plody jeho práce z výprav, které by byly přístupné široké veřejnosti, jež by obohacovaly. Dlouho se však nedařilo jeho přání naplnit. Ve třicátých letech minulého století nechal Studentský spolek otevřít pamětní síň v jedné z radničních místností. Vystavenými exponáty byly písemnosti a ukázky darů, které Dr. Emil Holub dostal. V období druhé světové války došlo ke zničení radnice i s Holubovými pamětihodnostmi. Při významném stém výročí od narození Dr. Emila Holuba se na náměstí v sále hotelu „U krále Jiřího“ konala výstava sbírek a dokumentů významného cestovatele. Oslav se účastnila i jeho manželka Růžena Holubová. Zde opět zmínila manželovu touhu po muzeu. Začaly se tedy shromažďovat všechny dostupné sbírky, mezi významné příspěvky patřilo i odkázání mnoha cenných věcí od paní Holubové. Muzeum bylo poprvé otevřeno v roce 1956, dva roky poté manželka Afrického cestovatele umírá. Muzeum se skládalo celkem ze třech částí - životopisné, přírodovědné a entomologické. V roce 2012 byla po rekonstrukci otevřena nová expozice podle návrhu Davida Vávry. Jeho součástí je i venkovní koutek především pro dětské návštěvníky. Své postřehy z výprav zaznamenal Holub v knihách *Sedm let v Jižní Africe* a *Druhá cesta po Jižní Africe*. Dr. Emilu Holubovi, jakožto nejslavnějšímu holickému rodákovi nechalo město postavit mimo jiné i pomník-jeho sochu od Karla Durdycha. U Holic ještě zůstaneme a to zmínkou o návštěvnosti motokrosu. V roce 1951 se jel v Poběžovické kotlině za městem první motocyklový závod. Popularita stoupla natolik, že se od roku 1963 stal součástí mistrovství světa. Dříve navštěvovalo tuto akci kolem 50 000 diváků.

1.11 Kostely v Kočí a Velínách

Kostel v Kočí u Chrudimi pochází z roku 1397. Vysoká věž zvonice před průčelím gotického kostela je datována až k roku 1666. Zaujímou nás zde nástěnné malby z 16. a 18. století, malovaný kazetový strop a kazatelna. Roku 1666 byl přistavěn krytý dřevěný most, vedoucí do dřevěné zvonice ke kostelu. Most překračuje někdejší vodní příkop. Taktéž dřevěný kostelík sv. Mikuláše z roku 1752 ve Velínách je odkazem lidového malířství a stavitelství 18. století. Součástí barokního roubeného kostela je i roubená márnice a samostatná zvonice.

1.12 Léčebné Lázně Bohdaneč

Ve východočeském městečku Lázně Bohdaneč se nachází lázeňské centrum přímo v jeho jádru. Významný český architekt Josef Gočár vystavěl od roku 1910 v kubistickém stylu jeden ze zdejších lázeňských pavilonů. Pozdější přístavby jsou od P. Kropáčka. Tyto lázně jsou zaměřeny na léčbu nemocí pohybového ústrojí. Všechny lázeňské domy jsou propojeny vytápěnými kolonádami, které umožňují promenády pacientům po celý rok.

1.13 Ležáky

Toto místo se stalo jednou z obětí v období heydrichiády. Domky zde byly vypáleny a srovnány se zemí. Jednalo se o malou osadu obsahující 8 domků. Nacisté zničili i rybníky, aby vše co patřilo k Ležákům, bylo zničeno. Ženy i muže odvěkli do koncentračních táborů nebo je přímo zabili a děti odvezli do Německa. Toto místo již nikdo nerekonstruoval. Den 24. 6. 1942 připomíná památník.

1.14 Vysoké Mýto

Vysoké Mýto je královské město ležící v orlickoústecku, v kotlině kolem řeky Loučné. Založil ho v roce 1262 Přemysl Otakar II, jehož jméno nese dnešní čtvercové náměstí. Město vzniklo na Trstenické obchodní stezce vedoucí z Prahy do Olomouce. Při průchodu stezkou se ve zdejší osadě muselo platit mýtné, od toho bylo odvozeno jméno města. Vysoké Mýto se od 14. století stalo dárkem věnovaným ke svatbám pro královny stejně jako Hradec Králové. Bylo obeháno podle vzoru Kolína dřevěným opevněním s kamennými bránami, Choceňskou, Litomyšlskou Pražskou, v níž bylo dříve skladiště

střelného prachu a dnes je zde krásná vyhlídka do okolí. Vstup do města byl možný třemi branami s padajícím mostem. Město muselo královskému dvoru odvádět clo a naturálie, ale bylo držiteli několika privilegií. Doba pobělohorská a několik velkých požárů dostalo město do velikého úpadu. Roku 1730 je z pískovce vystavěn 14 m vysoký morový sloup s barokním sousoším. Významnou dominantou města je gotický kostel sv. Vavřince pocházející ze 13. století. Uvnitř nalezneme deset oltářů. Po druhé světové válce vznikl ve Vysokém Mýtě významný podnik Karosa.

1.15 Pověst Pardubického kraje

ZAČ JE V PARDUBICÍCH PERNÍK

Živnost perníkářská už byla u nás známá před čtyřmi sty lety a prosluly v ní zejména Pardubice, ať již šlo o perníky z mouky hrachové nebo pšeničné. Nejvíce se však pyšnily svým křehoucím medovým marcipánem, na němž si každý tamější perníkář dával náramně záležet. Pravda, pekl se nejprve jenom na svátek evangelisty Marka, 25. dubna, od něhož také dostal název, ale později přinesl slávu celému perníkářskému cechu natolik, že musel být k mání neustále, což každý mistr rád učinil, i kdyby měl při vypékání téhle křehké pochoutky v jednom kuse ponocovat!

Jenomže perník se hodil každé dobré hospodyňce také do černé omáčky, takže jaký div, že jednou, když se měl panský lesní dostavit z příkazu vrchnosti v jakési úřední záležitosti na pardubický zámek, dostal i druhý příkaz od své ženy:

„Až tam budeš, nezapomeň mi koupit perník do omáčky ke zvěřině. Dobře víš, že v neděli čekám hosty, tak ať si pochutnají!“

Inu, lesní to své Marjance svatosvatě slíbil - vždyť dobře věděl, že jinak by byl oheň na střeše. Netušil však ještě, že se také dozví, zač ten pardubický perník je... Na zámku vyřídil všechno rychle, ke spokojenosti vrchnosti i své vlastní, a poněvadž domů nemusel nikterak spěchat, zastavil se v hospodě u městské brány.

Toho dne v pozdním létě tam bylo tenkrát věru teplo, a tak první sklenice piva v něm jenom zasyčela. Hostinský mu hned přinesl druhou, pak se objevili nějakí známí, na stole se po nějaké chvíli octly čertovy obrázky a milý pan Fořt hrál a pivo pil a zase hrál, až slunce zapadlo za hory, a on neměl v kapsa ani na zaplacení. Cožpak - hostinský jej znal a napsal mu dluh na futro u dveří, horší to bylo už s cestou domů, neboť kde by teď sehnal nějaký perník pro svou ženu? No, nakonec jej domů odvezl podomek z hospody v bryčce, jenže to už stála Fořtová v osvětlených dveřích

jako bůh pomsty a hned spustila:

„Vidím, že jsi ten perník sháněl v Pardubicích víc než dlouho. Tak sem s ním a ty jsi jdi raději lehnout, vždyť sotva pleteš nohama...”

„Milá zlatá - ten perník musel hrozně podražít, na dvacet zlatých jsem měl s sebou a bylo to ještě málo, představ si. Určitě v Hradci nebo v Chrudimi bude lacinější...” převaloval Fořt slova na jazyku, ale ženu neošálil. Té už z očí sršely jenom zlobné blesky.

„Ale ty peníze už také nemáš, vid’!” dala se do křiku, a než se lesní nadál začala jej fackovat a hlava nehlava mlátit, až se při každé ráně jenom choulil a uši dlaněmi zacpával, jen aby neslyšel ten hrozný křik:

„Mne neobalamutíš, nemysli si. To já ti teď právě povídám, zač je v Pardubicích perník, abys věděl!”

A nepřestala bít svého hříšného muže do té doby, než jí ruce zemdlely. Takže nejen on sám, ale také vy nyní dobře víte, jak to s cenou pardubického perníku vlastně vždycky bylo...(Hulpach, 2005, s. 94)

2 Počátky Litomyšle a jeho okolí

Litomyšl je historické a kulturně významné město ve východních Čechách. Městem protéká říčka Loučná, pramenící asi 12 km jižně od Litomyšle. Mírně zvlněná krajina kolébky Loučné připomíná široce rozevřené písmeno V a je součástí Svitavské pahorkatiny. Úřední nadmořská výška udává 330 m n. m. V okolí Litomyšle převládá zemědělská krajina s malými, hlavně smrkovými lesíky a několika dubohabrovými háji. Před více jak tisíci lety tudy mezi Čechami a Moravou putovali převážně kupci, kteří využívali starobylou brněnsko-pražskou stezku, zvanou Trstenickou (název používán od 19. století). Název pochází od řeky Trstenice, nynější Loučné.

Litomyšl se rozprostírá 18 km severozápadně od okresního města Svitavy. V Litomyšli žije kolem 10 000 obyvatel. Má několik integrovaných obcí (Nedošín, Nová Ves u Litomyšle, Kronice, Pohodlí, Pazucha a Suchá). Litomyšlí protéká řeka Loučná.

Severozápadně od ní se nachází město Vysoké Mýto, na východě Česká Třebová a směrem na jih se rozprostírá město Polička. Tyto města najdeme ve vzdálenosti 20 km od Litomyšle. Ta leží na hlavním silničním tahu číslo 35 Olomouc - Hradec Králové. Město rovněž stojí na železniční trati Choceň - Litomyšl. Od hlavního města Prahy je Litomyšl vzdálena přibližně 150 km.

2.1 Vývoj města

Písemný doklad osídlení těchto míst pochází z roku 981 z pera děkana pražské Kapitulky Kosmase, píšící počátkem 12. století. Zaznamenána je v tzv. Budyšínském rukopise Kosmovy kroniky české.

Na konci 11. století založil kníže Břetislav II. v Litomyšli „kostel“. Kolem roku 1145 uvádí do Litomyšle olomoucký biskup Jindřich Zdík řád Premonstráti. Tento řád měl přísnou kázeň s cílem k ozdravení církevního života. Vybudovali zde klášter, který dostal název Hora olivetská a kolem něho začalo vyrůstat sídliště městského typu. Klášter stál v místě dnešního zámku a jeho okolí prý připomínalo památné biblické místo. Zároveň se stal hospodářským i kulturním střediskem. V roce 1259 král Přemysl Otakar II. udělil a po čtyřech letech znovu potvrdil tomuto sídlišti městské výsady. Mohli se těšit ze stejných práv jako Hradec Králové, který patřil mezi královská města, kdežto Litomyšl zůstala až do roku 1848 městem poddanským.

Na nynějším Smetanově náměstí se začalo stavět až později pro působení vysoké hladiny spodních vod. Měšťanské domy si svůj podlouhlý gotický půdorys zachovaly většinou dodnes. Hradbami bylo město obeháno až na povolení Karla IV. v polovině 14. století. Biskup Jan I. začal na opevňování dočasně vybírat v Ústí nad Orlicí a Lanškrouně clo. Litomyšlské městské hradby nikdy nedosáhly význačných rozměrů, jako tomu je v sousední Poličce. V roce 1344 se podařilo Karlu IV. a Klimentu VI. povýšit pražské biskupství na arcibiskupství. Součástí toho bylo i zřízení biskupství v Litomyšli, kde premonstrátský klášter a jeho kostel byly povýšeny na katedrálu. Město dostalo tvar elipsy, v jejíchž zúžených vrcholech se nacházely brány: dolní zvaná česká, horní německá. Názvy naznačovaly národnostní složení města. Počátkem 15. století mělo město přibližně sto třicet domů a počet jejích obyvatel se pohyboval kolem 1200. Koncem 15. století a začátkem 16. století byla v Litomyšli zastoupena téměř všechna tradiční řemesla, ale zdrojem obživy bylo také zemědělství. Významné jsou nadace, které počátkem 15. století učinil pro městský špitál Litomyšlský měšťan Vavřinec Toulovec z Třemošné, si město vybudovalo vlastní panství, které zahrnovalo vesnice, dvory, lesy a rybníky, jež do dnešních dob tvoří základ pozemkového majetku Litomyšle. Toulovec, podle pověsti loupeživý rytíř, skrývající se v Budislavských skalách v jejímž okolí měl statky, nechaly vzniknout názvu Toulovcovy maštale, které jsou dodnes známým turistickým místem.

V roce 1432 se jako pán Litomyšle objevuje Vilém I. Kostka z Postupic, který

měl kořeny v Polsku. Byl dobrým válečníkem a diplomatem. Také další členové rodu Kostků zastávali významné pozice v českém státě, např. úřad nejvyššího mincmistra či vůdce poselstva krále Jiřího z Poděbrad. Synové Viléma Kostky z Postupic proměnili bývalé klášterní a biskupské budovy v hrad. Z této doby pochází i některé části zámeckého zdiva.

V 70. letech 15. století se Litomyšl stává jedním z center českých bratří, nového náboženského společenství, požadující radikální reformu církve a společnosti. Čeští bratři se usazovali hlavně mimo nejstarší městské jádro, a postupně tak vzniklo Nové město s vlastní samosprávou, zvané též Horní město, jež v roce 1490 obdrželo speciální privilegia, která vycházela z přísných bratrských představ o veřejném životě křesťana. Dolní město osídlovali především přívrženci Husova učení, tzv. kališníci a utrakvisté. Roku 1546 vyhořel zámek, bratrský dům, město s knihovnou, české předměstí. Od poloviny 15. století měly alespoň některé domy vystavěny podloubí, aby lidé mohli chodit v dešti suchem. Ve čtyřicátých letech 16. stol. byl postaven renesanční dům, který byl dle Jiráskovy povídky nazýván U rytířů. Fasádu zdobil plastikami ozbrojených mužů a rostlinných i živočišných motivů.

V roce 1552 získal litomyšlské panství a s ním i padesát vesnic do zástavy Jaroslav z Pernštejna. Po jeho smrti a smrti druhého z bratrů Vojtěcha se stal dědicem dluhů i rodového majetku poslední z bratrů Vratislav z Pernštejna, který si za své sídlo zvolil zastavenou Litomyšl. Nástup Pernštejnů, kteří Litomyšl drželi až do roku 1649 a udržovali významné společenské styky, hlavně se Španělskem a Itálií. Nastala nová etapa Litomyšle, především prosazení protireformace, čeští bratři museli Litomyšl po roce 1547 opustit. Někteří z nich se po čase vrátili, však neměli na ni již vliv. Litomyšl měla stále kališnický ráz, ale i o ten svádělo s vrchností boje. Začala vznikat gymnázia a v 17. století i filozofický ústav, který připravoval pro studium na vyšších univerzitách, tedy na medicíně, právech a teologii. Školy pořádaly akademie a divadelní hry s hudebním doprovodem, přičemž náměty čerpaly z českých dějin a zaznívaly v latině, ojediněle v češtině. Co se týká hudební složky, nacvičovali s žáky nejen vokální skladby pro bohoslužby, ale i hru na hudební nástroje. Od roku 1715-1775 bylo uvedeno na scénu alespoň 223 představení, zpravidla veřejně přístupných. Od roku 1650 drželi na sto let Trauttmansdorffové. Požáry v letech 1735, 1769 a s nimi i povodně, měly za následek přestavby městských budov do téměř dnešní podoby. Roku 1775 zažila Litomyšl katastrofální požár, shořelo na 192 domů a s nimi piaristické budovy, poškozen byl i zámek, přičemž došlo i ke ztrátě třiatřiceti lidských životů.

Od devatenáctého století začaly domy nabývat empírový vzhled, který zde uplatnil stavitel František Berger. Došlo i ke změně podoby zámku vymalování interiéru v klasicistním stylu a bylo postaveno i divadélko s velkým jevištěm, však malým hledištěm. Zámek nově obklopovaly anglický a francouzský park oživený fontánami. (Skřivánek, 1997)

V roce 1758 nastoupili k vládě Valdštejni-Vartemberkové. Za jejich vlády navštěvovaly Litomyšl kočující divadelní společnosti, byly pořádány akademie, na nichž poprvé roku 1830 veřejně vystoupil malý klavírista český hudební skladatel B. Smetana. Za vlády Alexandra Bacha se prudce dohlíželo na politický a společenský život. Začalo se hovořit více německy. Společenský život udržovala pouze divadelní představení či hudební produkce. V roce 1860 přislíbeno upořádání konstituční monarchie. Roku 1861 bylo v Litomyšli vytištěno pár čísel zdejších novin Hlas z Litomyšle. Později přišlo nad čtyři sta lidí o život kvůli propukajícímu moru a choleře. V roce 1862 vznikly v Litomyšli dva významné kulturní spolky-pěvecký spolek Vlastimil a Jednota divadelních ochotníků, které ovlivnily kulturní dění ve městě až do poloviny 20. století. Monarchie se proměnila v dualistický režim Rakousko-Uhersko v roce 1867.

Dějiny Litomyšle pilně studoval Jan President, zdejší měšťan. V roce 1790 sepsal rukopis *Památky litomyšlské ...obzvláště láska k vlasti naší české, nebo kdo nemiluje aneb snad dokonce tupí mateřský jazyk vlasti své, nejní pravý vlastenec, ano nejní své vlasti hoden. A k politování zajisté jest, že nynejšího času vlastní řeč národu českého ve všelijakých knihách tak málo se užívá a dychtícímu národu našemu po všelikerém umění nic téměř v jeho vlastním jazyku se neposkytuje a lid obecní, jestliže cizích řečí neumí, v nevědomosti všech věcí a v temnosti zůstatí musí...* (Skřivánek, 1997, s. 64) V roce 1854 vyšli ještě další tři svazky, které byly sepsány Antonínem Bočkem téměř až do doby vydání. V roce 1931 byla na zámku uspořádána výstava k dílu Aloise Jiráska, která patřila k vrcholnému dění v tomto roce. O dva roky později se konala výstava Boženy Němcové.

První světová válka se do dějin Litomyšle zapsala především zvýšeným policejním dozorů, lidé více slídili, zvětšily se potíže se zásobováním, odezvou byly hladové demonstrace.

Při vyhlášení samostatného Československého státu 28. října 1918 přišla veliká radost a naděje. Spalovaly se symboly a obrazy představitelů nenáviděného Rakouska-Uherka. Během okupačního režimu přišlo o život nad sto padesát lidských obětí. Dne

15. března 1939 se ve městě objevili příslušníci sovětské armády a vynutili si vyvěšení říšsko-německých vlajek a začalo první zatýkání. Od počátku roku 1945 městem procházely kolony zajatců, na některé z nich čekal později Gulag. Více než polovina obyvatel byla německá. V červnu 1945 bylo odvezeno téměř 66% německého obyvatelstva. Do konce roku 1946 byli téměř všichni Němci vyhnáni.

V roce 1949 se v zámeckém areálu konal první ročník Smetanovy Litomyšle. Jedná se o operní mezinárodní festival, jenž je nádherná letní slavnost. Hrála se zde výlučně Smetanova díla. Dnes je rozvržena na delší časové období a diváky přilákají na světový operní repertoár se slavnými nejen zahraničními sólisty. Hudební festival má mnoholetou tradici a koná se až do dnes. I přes přísný dohled se v Litomyšli dochoval kulturní život především po hudební stránce. Vznikl nový hudební festival pořádaný vždy na podzim Mladá Smetanova Litomyšl. Je určen mladým hudebníkům.

Vybudováním lokální železniční tratě do Chocně roku 1882 Litomyšl získala návaznost na železniční tah Praha - Česká Třebová. Roku 1965 se Litomyšl stala městskou památkovou rezervací. V roce 1999 byl zámecký areál zapsán na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO. Litomyšl byla jmenována Historickým městem roku 2000.

V roce 1993 navštívil Litomyšl Václav Havel a zdejší prostředí zámku ho natolik nadchlo, že se rozhodl zde uspořádat setkání prezidentů. V pátek 15. dubna 1994 proběhlo setkání sedmi střeoevropských prezidentů s názvem Litomyšlský kruh. Akci organizoval Václav Havel, kdy nad litomyšlským zámkem zavlálo sedm vlajek sedmi zemí. Setkali se zde slovenský Michal Kováč, polský Lech Walesa, slovinský Milan Kučan, maďarský Árpád Göncz, německý Richard von Weizsäcker a rakouský Thomas Klestil. Od té doby se prezidenti začali setkávat pravidelně s přibývajícím počtem zemí. V dnešních dobách se schází kolem sedmnácti až dvaceti zemí. Dne 12. dubna 2014 byla natrvalo do sklepení zámku umístěna expozice unikátního voskového srdce pro Václava Havla. Dílo dvou mladých výtvarníků Lukáše Gavlovského a Romana Švejdy vzniklo z vosku zapalovaných svící lidmi v celé republice po 18. prosinci 2011, kdy bývalý prezident České republiky zemřel. Srdce symbolizuje jeho krédo o životě, lásce a pravdě. K vytvoření shromáždili dva tisíce tři sta kilogramů čistého vosku. Srdce je dva metry vysoké a váží kolem dvaceti kilogramů. Dílo procestovalo několik měst v České republice, původně mělo zůstat v Národním divadle, ale poté se autoři díla rozhodli, že nejlépe mu bude v zámeckém sklepení v Litomyšli.

2.2 Znak města

Nejstarší známá forma znaku je z první poloviny 12. století, kdy olomoucký biskup Jindřich Zdík pozval do Litomyšle řád Premonstrátů z Francie. Premonstráti je řád, který založil sv. Norbert roku 1120. Snažili se vždy o reformu kněžského života. Členové tohoto řádu se věnují fyzickým pracím, pohostinství chudým a poutníků, meditacím a studiu. Roku 1145 založil premonstrátský klášter Olivetská hora. Právě Premonstráti přenesli část svého znaku v podobě zlaté lilie v modrém poli. Město Litomyšl se v dnešní době pyšní znakem stříbrné lilie v červeném poli.

2.3 Zajímavé památky města

Zámek

Pravděpodobně Kostkové z Postupic, kteří oplývali značným majetkem, nechali vybudovat opevnění, které se nedochovalo. V roce 1546 hrad vyhořel a o rok později Kostkové byli členové jednoty bratrské a během prvního stavovského povstání se postavili proti králi Ferdinandovi a ten se rozhodl, že jim majetek zabaví. Chtěl ho věnovat nové šlechtě, která by byla katolická a tudíž zárukou toho, že se do Litomyšle nevrátí jednota bratrská. Rozhodl se tedy pro rod Pernštejnů. V roce 1567 získal zchátralý hrad jeden z nejmajetnějších šlechticů té doby - Vratislav z Pernštejna, který během pěti let nechal zámek přestavět. Kolem roku 1582 byl zámek dostavován a s ním se zřizovala mramorová kašna a zahrada. Do roku 1573 vzniklo západní křídlo zámku s nádvoří arkádou, štítky s grafitovou výzdobou, poté následovala stavba kaple a přestavba východního a spojovacího křídla. Vratislav z Pernštejna nešetřil na výzdobě penězi, a proto si pozval malíře až z Itálie, kteří používali techniku sgrafita - své obrazy škrábali do dvouvrstvé omítky světlé (horní) a tmavé (spodní).

Touha po intelektuální svobodě a žízeň po vědění, které bylo tak podněcováno v patnáctém století, představovalo dobrou stranu renesančního hnutí, tu stranu která až dosud byla nejvíce zdůrazňována autory, kterým je moderní svět zavázán kvůli silnému podnětu ve směru. Ale zde byly podmínky, které nesmí být ignorovány, kdybychom správně porozuměli povaze renesance, ideály a cíle tohoto oslnivého období byly totiž materiálně zkoušeny a oslabeny. Vlivy byly ve stejnou dobu i v díle, které nebylo v souladu s tím, co bylo nejlepší. Humanista se učil zrození novopohanského ducha, který privilegoval a posílil rostoucí lhostejnost k morálním principům a náboženskému

přesvědčení. Silné pocity odporu ke kostelu byly částečně kvůli tomu. Ve skutečnosti renesance nebyla v žádném případě zcela vznešené hnutí ve svých zájmech o duchovní a intelektuální osvobození nebo ve svých nekvalifikovaných přístupech k názorům a realizaci, mimo ty středověké. Při všem tom hanobení kostela, on stále zastupoval mravní pořádek a duchovní aspirace. Vzpouora byla částečně vzpourou proti obojímu, náboženství i mravům. Povzbuzení ducha tohoto hnutí zahrnovalo často to, co bylo nekřesťanské a destruktivní ve vysokých ideálech. Je pravda, že vznešenost a dokonce i zbožnost udržely citění v myslích mnoha mužů, hlavně během raného věku renesance. (Moore, Charles Herbert, 1905)

Na zámeckých stěnách vyobrazili příběhy z bible, oživili slavné bitvy, připomněli lovce a rytíře ze soudobého života. Dodnes zůstává záhadnou obraz, v rohu druhé galerie, na kterém je vyobrazen muž držící kočku a mající pět písmen G nad hlavou. Kdo prý vyluští záhadu tohoto obrazu, získá cestu k pokladu tak velikému, že si za něj bude moci dotyčný zakoupit celé litomyšlské panství. Mnoho lidí se již snažilo záhadu rozluštit, nikomu se však ještě nezdařilo. Osobitým prvkem zámku jsou i oboustranně otevřené arkády ve třetím poschodí. Vratislav měl se svojí manželkou Marií Manriquez de Lara spoustu dětí, ne všechny se dožili dospělosti. Proto panství získal nejstarší syn, který nevlastnil zámek moc dlouho. Byl milovníkem válek, což se mu stalo osudným, když mu v jedné bitvě dělová koule uštělila hlavu. Ve volutovém štítu hlavního portálu jsou umístěny znaky Vratislava z Pernštejna a jeho manželky Marie. Poslední z rodu Pernštejnů byla Frebonie, ta pozvala do Litomyšle piaristy. Po její smrti získali Litomyšl roku 1649 Trautmannsdorfové, jejichž největší zásluhou byla výstavba piaristického chrámu. Celé 18. století bojovalo město s požáry. Do dnešní podoby byl zámek upraven na konci 18. století. Nejen o zámek, ale i o zahrady před zámkem ve francouzském stylu se zasloužil Jiří Josef z rodu Valdštejnu-Wantenberků. V roce 1797 bylo v zámku vybudováno divadélko a o rok později se v něm konala slavnostní premiéra. V zámku byla vystavěna celkem tři divadélka, dochovalo se pouze toto jedno, které je vymalováno iluzivní malbou. Představení vždy hrávala pouze hraběcí rodina či bohaté měšťanstvo. V hledišti byl vytvořen zasedací pořádek, pouze pro zvané. V předních lavicích sedávalo bohaté měšťanstvo a v zadních lavicích služebnictvo. V zadních lavicích a v prostorách pod lóžemi sedávalo služebnictvo nebo například studenti piaristického gymnázia, kteří získali vstupenky od pana hraběte jako odměnu za dobrý prospěch. Po stranách sedávali kominíci, ti zde měli úlohu požární ochrany. Do dnes se dochovaly dvě opony a šestnáct celých souborů. Divadélek tohoto

typu najdeme na světě pouze šest. Dvě máme v České republice jedno v Litomyšli a druhé v Českém Krumlově a další dvě jsou ve Švédsku, jedno Královské divadélko v Kodani v Dánsku a Carské divadélko v Ruském Petrohradě.

Roku 1855 celý majetek padnul do veřejné dražby. Byl vydražen německým rodem Thurn-Taxisů za částku 1 800 000 zlatých. Poslední majitel Maxmilián Karel Thurn-Taxis, jehož potomci obývali zámek až do roku 1945. Tento rod zde nepobýval, nýbrž pouze několikrát navštívil. Interiéry se zachovaly povětšinou v rokokovém, empírovém a klasicistním stylu. Empírový styl se pyšní květinovou výmalbou a bohatou štukovou výzdobou stropů. V zámku můžeme projít enfiládou, což znamená propojení jednotlivých pokojů za sebou řazených. Je možné pohlédnout z prvního pokoje otevřenými dveřmi až na druhý konec chodby do posledního pokoje. Délka zdejší enfilády je 57 m. Součástí některých pokojů jsou cenné kusy nábytku se sbírkami vídeňského i míšenského porcelánu či mnoho významných obrazů od českých, ale i zahraničních malířů. Obytné místnosti mají ploché stropy. Dochovaly se také nějaké technické vymoženosti, jako je například vodní systém v kuchyni, který sem přiváděl neustále čistou vodu. Veřejnosti je zpřístupněno třináct místností s bohatým interiérem a inventářem. Po 2. světové válce byl zámek Turn-Taxisům zabaven a zámecké prostory byly rozděleny do vlastnictví státu a města Litomyšl. Od roku 1949 se v areálu zámku pravidelně koná mezinárodní hudební festival Smetanova Litomyšl.

Kostel Povýšení sv. Kříže

Byl postaven roku 1378. Založil ho tehdejší litomyšlský biskup Jan ze Středy původně jako kostel augustiánského kláštera. Po vyhoření získal kostel nižší dřevěný strop a byl opraven do gotického stylu. Velká část vybavení pochází z 18. století. Hlavní dřevěný oltář z roku 1767. Chloubou kostela Povýšení sv. Kříže jsou jedny z největších varhan ve východních Čechách, které umožňují interpretovat široký okruh žánrů hudby. Kostel povýšení sv. Kříže je významnou dominantou nejen klášterním zahradám, ale i celému městu.

Kláštevní zahrady

Leží na vyvýšeném místě nedaleko zámku mezi piaristickým chrámem a kostelem Povýšení sv. Kříže. Již dříve sloužily jako užitkové a okrasné zahrady vystavěné v barokním stylu. V polovině 20. století zahrady zpustly. V roce 2000 byly opět slavnostně otevřeny. Svým návštěvníkům nabízí desítky laviček, nejvyšší dominantou je

altán s výhledem na město, bazén s mlhovištěm, trvalým sousoším čtyř ženských postav v předklonu, s roztaženými rukama od Olbrama Zoubka a rozsáhlé plochy trávníku určené k běžnému pohybu či odpočinku. Olbram Zoubek je významný český sochař narozen 21. dubna 1926. Vystavuje své expozice po celé České republice a nejen tam. Však největší stálá expozice zdobí zámecké sklepení města Litomyšl od roku 1997, je zde vystavěno přes osmdesát plastik. V letních měsících jsou zahrady hojně navštěvovány lidmi, kteří zde pořádají pikniky, při znění barokní hudby a děti se brouzdají v bazénku mezi sochami.

Kostel Rozeslání sv. apoštolů

Je nejstarším posvátným dochovaným místem v Litomyšli. Do dnešní doby se dochovala pouze žebrová klenba. Nachází se na Toulouvcově náměstí a je vystaven v gotickém stylu. Původně sloužil potřebám městského špitálu, který stál také na tomto náměstí. Náměstí nese jméno po bohatém měšťanovi Vavřinci Touloupci, který špitál i kostel významně financoval. V kostele Rozeslání sv. apoštolů byl pochován. Na tomto náměstí také najdeme dům, kde bydlela slavná kuchařka a spisovatelka Magdalena Dobromila Rettigová.

Piaristický chrám Nalezení sv. Kříže s kolejí

Řád piaristů byl do Litomyšle pozván roku 1640 z Mikulova, ale byl nejspíš italského původu. Působil zde především jako vzdělávací řád, jehož cílovou skupinou byla především chudá mládež. Piaristům však bylo vyčítáno, že pro vzdělávání chudých bude nedostatek řemeslníků. Piaristé začali stavět roku 1714 monumentální stavbu v barokním stylu. Výzdobě dominovaly sochy čtyř evangelistů Lukáše, Matouše, Marka a Jana. Obdivuhodná stavba byla dostavěna a vysvěcena v srpnu roku 1722. V témže roce Johan Sebastian Bach získal úkol komponovat skladby pro slavné mše. Kromě několika kantát složil i pašije všech čtyř evangelistů. Chrám však utrpěl značné škody dvěma rozsáhlými požáry stejně jako Lukášovy pašije. Po druhém požáru v roce 1883 byl opravován pouze provizorně, a tedy chátral. Později nebyl přístupný veřejnosti, mluvilo se o jeho demolici. V 90. letech 20. století se chrám dočkal obnovy a získal dotaci z Evropské unie na celkové opravy vnějšího pláště i interiéru. Znovu vysvěcen byl chrám 15. června 2014 Miloslavem Vlkem. Dne 26. června 2014 se na Smetanově Litomyšli prolnuly dvě významné historické památky. Znovu zpřístupnění piaristického chrámu za libého zvuku Lukášových pašijí. Záměrem bylo zrekonstruovat chrám tak,

aby se stal zároveň kulturním místem, v němž se konají koncerty či divadelní a taneční představení.

Vedle chrámu je přilehlá piaristická kolej, která sloužila jako domov studentkám pedagogické školy z roku 1681.

2.4 Litomyšl- kulturní město

Od 19. století je mimořádným kulturním místem. Mnoho významných osobností je spojováno s Litomyšlí svým pobytem či zdejším působením. Najdeme zde spoustu pomníků a pamětních desek nejen na náměstí.

Smetanovo náměstí

Je obklopeno mnoha krásnými barokními a klasicistními domy. Náměstí si projdeme dolní částí, kde byla až do roku 1835 vstupní brána. Hned na kraji náměstí po pravé straně spatříme pomník Bedřicha Smetany. Za Smetanovým pomníkem stojí dům, kde vyrůstal Alois Jirásek. Nedaleko něho dům, ve kterém žila Božena Němcová se svojí rodinou. Při průchodu náměstím po levé straně spatříme **Radniční věž** v gotickém stylu. Stará radnice s věží byla postavena r. 1418. Dnes má barokní fasádu. Součástí radnice je novodobý orloj z r. 1907 a do věže je vezděn litomyšlský loket (asi 59 cm) - stará délková míra (podobné můžeme vidět i v Praze), která sloužila kupujícím k měření látky na trzích. Najdeme zde i značku, ke které až sahala voda při ničivých povodních r. 1781. Jedním z renesančních domů, skvost litomyšlské městské architektury je i **dům U Rytířů**, který se nachází přibližně uprostřed bezmála 500 m dlouhého podloubí. Je zdoben reliéfem z dobových předloh. K vidění jsou sochy rytířů, studenta, lvů, kupce, mořské panny nebo jednorožce. Bydlel zde Alois Jirásek, který se o domu U Rytířů věnuje v jedné ze svých povídek. V horní části náměstí stojí **mariánský sloup** z roku 1716 se sochami Panny Marie, sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého. Je vysoký 11 metrů. Přejdeme-li na druhou stranu náměstí, přibližně uprostřed spatříme další pozoruhodný dům, který je z boční strany, která vede **ulicí Josefa Váchala**, zdoben sgrafity pana Váchala na motivy z jeho *Krvavého románu* z roku 1924.

Smetanův dům

Je novorenesanční, reprezentativní budova divadla, která byla slavnostně otevřena 11. června 1905 za přítomnosti A. Jirásky, ředitele národního divadla F. A. Šuberta a dalších osobností. Na programu byla Smetanova opera Dalibor. Byla postavena na místě

starého Karlova podle návrhu plzeňských architektů. Na financování se podílela města Hradec Králové, Chrudim, Dvůr Králové a Litomyšl. Na oplátku jim byla zajištěna několikátýdenní sezóna. Na programu se pravidelně objevovaly opery Prodaná nevěsta, Hubička, Dalibor, Dvořákova Rusalka, Fibichova Šárka a později i Janáčkova pastorkyňa.

Portmoneum

Portmoneum neboli muzeum spisovatele, malíře a grafika Josefa Váchala, který byl pozván do Litomyšle od svého přítele, milovníka umění Josefa Portmana. Portman původně učitel později jako knihovník si v době svého studentského života zamiloval tvorbu Josefa Váchala. Pod jeho vlivem začal tisknout své unikátní knihy. Požádal ho o vyzdobení stropů a stěn svého malého domu. Jedná se o výmalbu dvou místností stěn i stropů, jakoby Váchalovi ruku vedl sám ďábel. Ve stejné tématice vymaloval knihovnu, nábytek, židle a stoly. Po několika letech však jeho dům vyhořel po úderu blesku a výrazně poškodil malby. Rekonstrukce trvala dva roky, probíhala dle fotografií a nanesení zbytků dochovaných maleb. Muzeum bylo otevřeno v roce 1993.

2.5. Pomníky a památníky

Pomník Bedřicha Smetany leží na jihozápadním konci náměstí. Roku 1924 byla jeho socha zhotovena z bronzu sochařem Janem Štursou. Stojí tu na počest nejslavnějšího litomyšlského rodáka a slavného hudebního skladatele Bedřicha Smetany. Od roku 1989 nese náměstí jeho jméno.

Pomník Aloise Jiráska známého spisovatele, který je umístěn ulici, která nese jeho jméno. Na pomníku je Alois Jirásek zachycen, jak sedí na židli s hlavou sklopenou dolů. Projdeme-li parkem kolem jeho sochy do mírného kopečka, ocitneme se přímo před zámekem.

Dvojhvězda Zdeňka Kopala, který byl slavný astronom a matematik. Jeho dílo bylo ze 40. a 50. let bylo stěžejní pro pochopení vývoje dvojhvězd a hvězd vůbec. Dvojhvězda je působivá plastika složená ze dvou dutých objektů, vyrobená z uhlíkového vlákna, jež se využívá pro stavbu kosmických lodí. Jedná se o objekt vyroben na ústřední téma jeho bádání ve Velké Británii, což mu přineslo světovou proslulost. Stojí v místě Kopalova rodného domu a je kopírována světelným displejem ve tvaru půdorysu Kopalova domu. Promítají se na něm jeho poučky a vzorce upomínající na jeho vědecká díla. Profesor

Kopal napsal během svého života kolem 400 vědeckých prací a 50 knih, z nichž nejznámější knihou je O hvězdách a lidech. Od úmrtí pana Kopala uplynulo v loňském roce 2014 sto let.

Růžový palouček

Růžový palouček je pamětní místo proslulé francouzskými růžemi. Je tu porostlá plocha 350 m² růžemi, které nemají žádné trny, a každý květ roste pouze jeden den. Legenda praví, že vyrostly ze slz českých bratrů, prolitých při loučení s vlastí. Ve skutečnosti zde rostou již od nepaměti.

Lidé odedávna chovali úctu k Růžovému paloučku, proto vznikla řada pověstí. Pověst o míru praví, že v okolí paloučku bude poslední krvavá bitva ukončena sepsáním míru sedmi králi u kamenného stolu. Jiná zase praví o tom, že věčný mír nastane, až všechny růže najednou rozkvetou a uvadnou. Pověst o Růžovém paloučku rozšířil především Alois Jirásek ve své knize Staré pověsti české, vydané v roce 1894. Vypráví o setkání českých bratrů po Bílé hoře před odchodem do exilu, naposledy se pomodlili a uložili zlatý kalich do země.

Na místo byl vsazen měděný pamětní sloup, který přivezly legie ze Sibiře, dílo architekta Aloise Meteláka, byl odhalen 19. června 1921. Tato slavnost se stala celonárodní poutí, na kterou přišlo až 60 000 lidí, mezi nimiž byli i potomci emigrantů. Poutavou řeč provedl tehdy Alois Jirásek. Ten den byl též před Smetanovým domem odhalen pomník Jana Amose Komenského.

V roce 1989 nechal farář Josef Malý vykopat prostor, kde proutkaři označili. Žádný kalich zde však objeven nebyl.

Hle místo žalem předků posvěcené z jejich slzí růže vzkvetli. Památka silné víry, věrné lásky v hrůzách vyhnanství žehnající živ, buď národe neumírej. Vláda věcí tvých se k tobě zase navrátí. Ó lide český. (pomník na Růžovém paloučku)

2.6 Co současná Litomyšl nabízí občanům

Pro děti školou povinné jsou zde tři mateřské školky, čtyři základní školy, speciální základní škola, gymnázium A. Jiráka, soukromá jazyková škola, střední škola zahradnická, střední a vyšší škola pedagogická a pro volný čas dům dětí a mládeže a základní umělecká škola B. Smetany. Jednou ze základních škol je škola T. G. Masaryka, jejíž součástí je severním křídlem připojená sportovní hala. Střední

pedagogická škola má nejen krásnou novorenesanční budovu školy a architektonicky upraveným dvorem, ale i reprezentativní internát, který byl vystavěn v klidné části města. Původně škola měla domov pro studenty v piaristickém objektu, ten byl však navrácen piaristickému řádu. Nový objekt nabízí studentům prostory pro relaxaci a odpočinek především prostřednictvím uzavřené zahrady s tenisovým kurtem, sportovním hřištěm a tábořištěm na opékání. Internát nabízí ubytování až sto dvaceti studentům. Další školou je restaurátorská škola, jejíž založení proběhlo během rekonstrukce Portmonea. Areál školy je tvořen barokní budovou a středověkou hradební věží, tzv. Červenou věží, jež byla součástí někdejšího opevnění. Měla být původně vyhlídkovou věží, však restaurátorská škola si ji opravila a stala jejích součástí určenou především k výstavám. S jistou nadsázkou se dá říct, že kdo chce něco v architektuře znamenat, měl by mít alespoň jednu realizaci v Litomyšli.

Zajdeme-li s dětmi na kávu do zámeckého areálu, je zde postaven pavilon pro dětské hry. Svou podobou připomíná moderní stan tvořený trojúhelníkovými plachtami. Je postaven mezi anglickým parkem, kočárovnou a zámkem.

Další možností, jak příjemně strávit volný čas, je v novém plaveckém areálu, který má střechu do tvaru mořských přílivových vln. Zde nalezneme halu krytých bazénů nejen plaveckých, dětských, ale také vířivých. Nejmenší návštěvníci vezmou za vděk tobogánům. V teplých měsících využijeme letní terasu k odpočinku, ze které se rozprostře výhled na venkovní letní koupaliště.

Od roku 2000 vystavělo město nové autobusové nádraží nabízející cestujícím přístřešky proti nepříznivému počasí či posezení v místní pekárně. Hned vedle nádraží je vystavěn supermarket Billa s parkovištěm a parkem pro odpočinek.

Chce-li občan udělat něco pro zdraví nebo zajít se podívat na závody či sportovní utkání zamíří na stadion Černá hora. Tento areál prošel rekonstrukcí v roce 2001. Disponuje velkou zastřešenou tribunou, ze které je výhled na běžecký ovál s umělým povrchem do každého počasí a fotbalovým hřištěm.

Od 30. let minulého století nabízí Litomyšl příznivcům zimních sportů zastřešené kluziště.

Věřícím lidem byl v Litomyšli vystavěn v roce 2010 novodobý kostel Církve bratské. Rozpočet této stavby byl vyčíslen na dvacet milionů korun. Hlavním motivem kostela je střecha kostela, která pozvolna stoupá vzhůru a symbolizuje cestu člověka k Bohu. Nad hlavním vstupem do kostela je na střeše kříž složený z deseti vrstev optického skla. Je vysoký dva metry a váží na dvě stovky kilogramů.

2.7 Významné osobnosti

Bedřich Smetana

Narodil se 2. března 1824 v Litomyšli v místním pivovaru. Narodil se jako jedenácté dítě, ale první syn panského sládka Františka Smetany, který Bedřicha vzdělával v oblasti hudby už od útlého dětství. Již čtyřletý Bedřich hrával na housličky, které mu otec nechal vyrobit. V pěti letech hrával skladby, které náležely zkušeným hudebníkům. Jako mladý hrával zámecké šlechtě na odpoledních dýcháncích. Později začal hrát na klavír, který i s houslemi můžeme spatřit v jeho rodném domě, patřícímu k zámeckému areálu. Po skončení základní školy vystřídal školy v Jihlavě, Havlíčkově Brodě, Praze, nebyl však úspěšným studentem, proto se mu podařilo dostudovat až gymnázium v Plzni. V roce 1843 získal od svého otce svolení se naplno věnovat studiím v oblasti hudby, byl přijat jako soukromý žák Josepha Proksche. Po dokončení si otevřel svůj vlastní ústav hudby se svojí manželkou, studentskou láskou Kateřinou Kolářovou. Během několika let zemřely manželům Smetanovým tři děti, nejtěžší pro Bedřicha bylo se vyrovnat se ztrátou hudebně nadané dcery Bedřišky. K jejímu úmrtí napsal klavírní Trio g moll. Roku 1856 – 1861 odešel do Švédska, kde působil jako pedagog, dirigent, koncertní umělec. Cestou zpět mu zemřela žena na tuberkulózu, proto se znova oženil s Bettinou Ferdinandovou, ale jejich manželství nebylo příliš šťastné. Po návratu chce povznést českou národní hudbu => 1. český národní skladatel, začíná se stávat známým. V následujících letech se stal sbormistrem Hlaholu a publikoval v Národních listech. V roce 1866 působí jako dirigent Prozatímního divadla po úspěšném provedení opery Braniboři v Čechách, za niž předtím také získal cenu za nejlepší českou operu v soutěži, kterou vyhlásil hrabě Harrach. Pro Národní divadlo byl záhy nepostradatelným, výrazně se jako dirigent podílel na zvyšování úrovně představení českého i světového operního repertoáru (Braniboři v Čechách, Prodaná nevěsta, Dalibor – 2. verze, Dvě vdovy, Hubička) se stal jedním z pilířů tehdejší české hudebně-dramatické tvorby. Nervové onemocnění vedoucí k hluchotě přišlo v roce 1874. Svůj život tráví v Mladé Boleslavi, kde píše svá nejlepší díla. Do rodného města se vrací v roce 1880, kdy došlo k odhalení jeho pamětní desky. Slavnostní chvíle se dočkal provedením opery Libuše při otevření Národního divadla. Ke sklonku života byl přemístěn do ústavu pro choromyslné, kde v květnu 1884 umírá. Je pohřben na Vyšehradě. Svou tvorbou se zařadil mezi nejvýznamnější novoromantiky. Po předchozích snahách obrozeneckých skladatelů povznesl na evropskou úroveň českou národní operu. Spojoval podněty evropské hudby

s nejlepšími českými tradicemi. Všechny opery B. Smetany jsou Braniboři v Čechách, Prodaná nevěsta, Dalibor, Libuše, Dvě vdovy, Hubička, Tajemství, Čertova stěna a Viola nedokončil. Nejvyšší úctu, která se dala Smetanovi v osvobozeném státu bylo pravidelné zařazení mé vlasti na začátek Pražského jara v den jeho úmrtí 12. května s dopoledním ceremoniálem u hrobu na Vyšehradě. Pražské jaro je mezinárodní hudební festival klasické hudby. V letošním roce se bude konat již 70. ročník. Jeho rodný dům prošel v roce 2006 rekonstrukcí. Jednou částí je muzeum B. Smetany a v druhé části nalezneme školící místnosti a síň určená k významným příležitostem, jako je předání maturitních vysvědčení atd. Nejen Litomyšl, ale i ostatní města jeví zájem o osobnost B. Smetany. Místo posledního pobytu v Jabkonicích bylo zřízeno v myslivně muzeum a také zde se pořádají menší koncerty v ojedinelém prostředí staré obory s rybníkem, kudy chodíval na procházky již jako nemocný. Další města považovala za nutnost postavit hudebnímu velikánovi alespoň pomník např. Hořice, Jindřichův Hradec, Holešov, Karlovy Vary, Mladá Boleslav, Kladno a další.

Alois Jirásek

Dramatik a prozaik, který se narodil 23. 8.1851 v Hronově. Vystudoval gymnázium, v pozdějším studiu v Praze měl možnost se setkat s významnými spisovateli. Později se stal gymnaziálním profesorem zeměpisu a dějepisu, působil v Litomyšli a v Praze. Jeho zásluhou se Litomyšl stala mimopražským kulturním centrem. Zde se nechal inspirovat ke své tvorbě, kterou však později tvořil až v Praze. V roce 1888 odchází do Prahy, však Litomyšl mu v duši zůstává vděčna za pozvednutí popularity města. V roce 1917 podepsal květnový Manifest, v něm se čeští spisovatelé připojili k těm, kteří bojovali za samostatný stát. S Litomyšlí měl úzce spjat život. Zde se šťastně oženil a později i zažil smrt své dcery. Sledoval a ctil Jana Neruda. Roku 1876 se rozhodl o svém poslání v národním písemnictví a rozhodl se pro historickou beletrii. Psal zprvu i básně, ty však nebyly příliš osobité. Tvrdil, že próza mu poskytuje více volnosti při publikování. Časové rozmezí jeho děl je od mystických dob až po 19. století. Obdivoval historii, soustředil se především na dobu husitskou, národní obrození a úpadek viděl v době pobělohorské. Ve svých rozsáhlých dílech se věnuje i posledním Přemyslovcům. Jeho romány mají bohatý děj, Jiráskovy postavy ztělesňují názory a postoje lidu a velmi přibližují atmosféru tehdejších dob. Tematika jeho prací dávala historické vědomí několika českým generacím. Litomyšli se věnoval ve svých povídkách *Filozofská historie*, *U rytířů*, *Na staré poště*, které nazval *Maloměstskou historií*. Filosofská

historie vypovídá o studentské idylce, kde jsou přesně zakresleny postavy studentů. Hlavní hrdiny díla si Jirásek vymýšlel vzhledem k roli, kterou jim přisoudil. Dvojice studentských předáků Hanáka a Vavřenu vyhledal v archívu gymnázia, akorát Vavřena byl původně Vavřina. Toto dílo je pojato jako hold Litomyšli a oslava mladých lidí, kteří se pouští do odvážných činů. Za Jiráskova života bylo toto dílo vydáno celkem devatenáctkrát. Jirásek se účastnil kulturního života v Litomyšli. Společně s Tillerem a Šimkovským tvořili přátelské trio. Alois Jirásek zemřel v Praze 12. 3. 1930.

Magdalena Dobromila Rettigová

Narodila se v roce 1785 ve Všeradcích na Broumovsku. V sedmi letech jí zemřel milovaný otec. V deseti letech začala chodit v Plzni do německé školy. Její matka ji vedla k domácím a ručním pracím. Již v pěti letech dostala k narozeninám pletací jehlice, namísto panenky. Pro svou uzavřenou povahu se chtěla stát jeptiškou. Mezi její koníčky patřila četba a psaní. Její spisy, které psala v němčině, zůstávaly v utajení. Až později se sama naučila česky, neboť češtinu odjakživa milovala. Mužů se zprvu hodně stranila. Nakonec se provdala za slavného spisovatele Rettiga, kterého nemilovala, ale brala pouze jako přítele. Rettigová byla proslulá spisovatelka povídek, veršů, pokusila se i o divadlo, nejlepší dílem je především *Domácí kuchařka*. Její slavná kuchařka se stala biblí několika generací hospodyněk a jinak tomu není i dnes. Soustředila se také na učení dívek, jak pracovat v domácnosti. Od roku 1834 pobývala v Litomyšli. Velkou podporu své činnosti našla ve svém manželovi. Poslední léta, která strávila v Litomyšli, byla významnou osobností kulturního života. V litomyšlském muzeu najdeme rukopisné pozůstatky jejího díla. Zemřela krátce po manželovi smrti roku 1845.

Božena Němcová

Významná spisovatelka se narodila 4. února 1920 ve Vídni. Její pravé jméno bylo Barbora Panklová. Později se přestěhovali do Ratibořic u České Skalice, kde Božena prožila své dětství. Rodiče Boženy byly ve vztahu s kněžnou. Ve svých deseti letech byla dána do zámku na výchovu, zde se učila umění a literatuře. Jako sedmnáctiletá byla matkou donucena ke sňatku s Josefem Němcem, nebyla však šťastná. Šťastný život po boku milujícího muže si vysnila již v dětství. Božena byla krásná, mladá a atraktivní dáma, na kterou její muž nepřiměřeně žárlil, vadili mu i pohledy cizích mužů na jeho ženu. S manželem jež byl recipientem, hodně cestovala. (Praha, Chodsko, Litomyšl, Slovensko). Měla čtyři děti (Hynka, Karla, Theodora a Jaroslava). Rodina Němcových

často trpěla těžkou finanční situací a bídou. Obrovskou bolest zažila při ztrátě svého nadaného syna Hynka, kterému bylo teprve 15 let. Aby se zbavila bolu a trýznivých myšlenek nad smrtí syna, vracela se ve svých myšlenkách ke svému dětství. Tak vznikla kniha *Babička*, díky které se světově proslavila. Děti, o kterých píše v knize, jsou její skuteční sourozenci, jenže Marie, Adélka, Gustav ani Otto Vilém nebyli v době Barunčina dětství na světě. *Alois Jirásek napsal o této knize vroucí slova: „Nevím, že bych kdy později nebo před tím zažil při knize tak hlubokého pohnutí, tak čistého, blaživého dojmu.“* (Bauer, 2005, s. 154-155) V Litomyšli žila až rok před svojí smrtí. Byla zde především kvůli vydání svých spisů nakladatelstvím Augusta. V roce 1862 zemřela v Praze. Jejího pohřbu se účastnil výkvět tehdejší české národní společnosti např. kněžna Thrun-Taxisová, Karolína Světlá, Jan Evangelista Purkyně a další.

2.8 Pověst ze zámku

O ZAČAROVANÉ KOMNATĚ

Starý hrad Litomyšl stával na kraji rozsáhlých hvozdců, kterými vedla Trstenická stezka spojující Čechy a Moravu. V roce 1567 získal panství pan Vratislav z Pernštejna. Byl bohatý a zdejší sídlo přestavěl na nádherný renesanční zámek. Bydlení to bylo krásné a pohodlné. Ale možná už v dobách Vratislava se začalo proslýchat, že v jedné ze zámeckých komnat straší. Brzy tam už nikdo nechtěl bydlet ani přespávat. Sotva hodiny odbily půlnoc, v pokoji to začalo šramotit a ozývat se duté rány a skřípání, jako by někdo neviditelný vrážel do nábytku a různě ho přestavoval.

Jednou na zámek zavítal nějaký chudý šlechtic a prosil o nocleh. Zámeckému pánovi se host nezdál dost dobrý, a tak komorníkovi nařídil, aby mu poskytl začarovanou komnatu. Muž byl vděčný za poskytnutý nocleh a spokojeně usnul. Když však hodiny odbíjely dvanáct hodin, ozvaly se veliké rány a muž se vyděšeně vymrštil na posteli a hleděl do prázdna. Slyšel skřípání, vrzání, ba dokonce i nějaké hlasy. Když však do pokoje padl měsíční svit, ujistil se, že tam nikdo není. Vtom pokojem hlubokým hlasem zadunělo: „Saecula saeculorum!“

Šlechtic již dál nečekal a vyběhnul do chodby. Probudil komorníka a zlobil se na něho, jaký mu provedl hanebný čin. Ještě té noci odjel a už ho nikdy nikdo na litomyšlském zámku nespatriil.

Po této příhodě zámecký pán rozhodl, že se komnata zamkne a nebude se používat. Též služebnictvo si oddechlo, že do té komnaty nemusejí chodit ani za bílého dne uklízet. Uplynulo tedy sedm let, kdy do zámku přišel žebravý mnich. Dostal najíst a napít. Žádal však i o nocleh. Komorník odpověděl, že všechny komnaty v zámku jsou plné až na jednu, ve které nikdo nebyl a neuklízěl sedm let.

„To mi nevadí," zaradoval se mnich. „Však mým posláním je chodit po světě a sloužit Bohu. Jsem zvyklý spát na mnohem horších místech!"

„Ale v té komnatě straší," přiznal komorník. „Jestli chceš, nechám ti ji otevřít na tvoji zodpovědnost." Však mne dobrý Bůh před všemi pekelnými mocnostmi ochrání," řekl mnich. Komnata byla opravdu špinavá plná pavučin a na skříních veliká vrstva prachu. Peřiny však byly stejně měkké jako před lety a tak mnich spokojeně usnul. Přesně o půlnoci se začaly ozývat hrozné zvuky. Mnich procitl, pokřičoval se a nebojácně řekl do tmy: „Co žádáš, duchu? Jestli pykáš, za své provinění, pověz, jak ti mohu pomoci!"

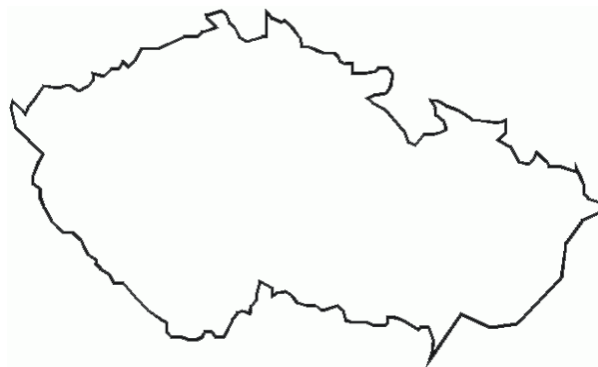
Komnatou zasyčel vzdech a ozvalo se: „Saecula saeculorum!" Mnich poznal, že jsou to latinská slova, která se používají při mši a tedy odpověděl: „Amen!"

Neviditelný duch zajásal: „Děkuji ti, jsem vysvobozen...!" Duch zmizel a mnich si mohl v klidu dospat noc. Ráno na dveře komnaty klepal komorník, a když mu mnich pověděl, co se stalo, nešetřil vděkem. Na cestu mnicha vybavil jídlem, pitím a penězi. Poté komnatu pečlivě uklidili a dále se mohla využívat jako komnata pro hosty. A jestli odtamtud ještě někdy bylo něco slyšet, tak jenom spokojené pochrupování spáčů. (Ježková, 2008, s. 123)

3 Didaktické zpracování tématu

3.1 Pracovní listy a jejich správná řešení

1. Zakresli do mapy pardubický kraj a v něm vyznač jeho krajské město.

2. Dopln k následujícím profesím jména z nabídky. (Dagmar Pecková, Dominik Hašek, Jan Kašpar, bratřenci Veverkovi, Josef Ressel, Bohuslav Martinů, Josef Gočár).

letec	
vynálezci	
hudební skladatel	
operní pěvkyně	
vynálezce	
architekt	
hokejový brankář	

3. Vylušti správné názvy z přesmyček, napiš jejich název a co to je za památku.

Přesmyčka	Správný název	Co je to za památku?
TÁNĚCKUKI RAHO		
ČI POLAK		
OCELIH		
DOHEČABN		
NŘEČÍHB RODÁNÍN		
LYŽKÁE		

Pracovní list 1.

Celý pracovní list se věnuje Pardubickému kraji. První cvičení je zaměřeno na zakreslení Pardubického kraje a jeho krajského města. Žáci by činnost měli zvládnout samostatně již bez použití mapy.

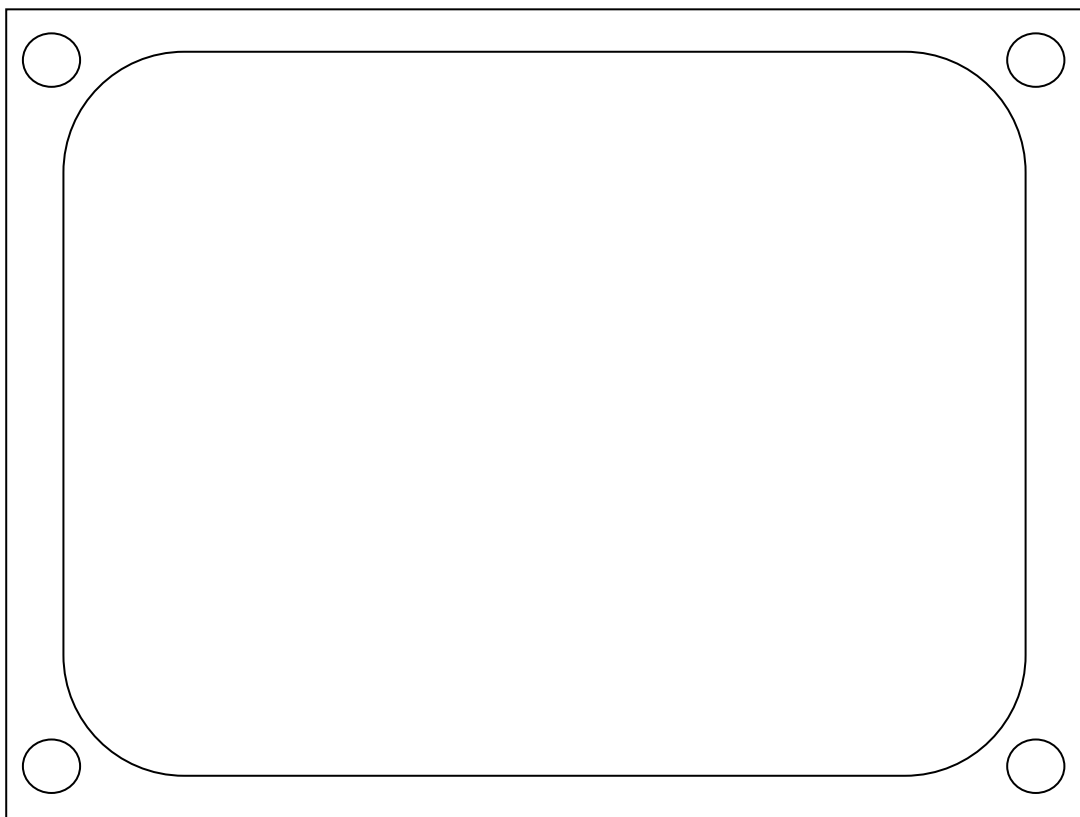
Ve cvičení dva jsou osobnosti pojící se k Pardubicku. K tomuto cvičení lze zapojit hru **Hádej, kdo jsem**. Jeden žák se posadí před tabuli a stává se dle svého výběru libovolnou osobností z Pardubic. Ostatní jeho spolužáci hádají, jakou osobností se stal. Pokládají mu otázky, na které daný žák může odpovědět pouze ano/ne. Žák, který uhodne jméno osobnosti, si jde sednout před tabuli a hra začíná od začátku. Jinou variantou je možnost skupinové práce, při které dostanou žáci na lístečcích pouze pár indicií o dané osobnosti a skupina, která rychleji uhodne, o jakou osobnost se jedná, získává bod.

Poslední cvičení na tomto listě je cvičení, které se soustředí na spojení názvu a hlavní charakteristiky památek. S žáky si u tohoto cvičení můžeme povídat podrobněji o tom, co k dané pamětihodnosti vědí.

1. Olda psal ve škole doplňování na známky, jelikož se na látku příliš nepodíval, udělal v opakování chyby. Vezmi si červenou tužku a staň se na chvíli učitelem. Z následujících možností je vždy alespoň jedna špatně. Poznáš, která to je? Dokážeš napsat, jak to mělo být správně? Jeho výkon můžeš oznámkovat.

- Pardubický kraj se rozkládá na pomezí *Moravy a Slezska*.
- Kraj zahrnuje území bývalých okresů *Pardubic, Ústí nad Labem, Chotěboře a Svitav*.
- Mezi hlavní osobnosti kraje patří *Arnošt z Postupic, Vilém z Pardubic, vynálezci ruchadla bratři Veverkovi, letec Jan Kašpar, architekt Jaroslav Kočár*.
- Mezi hokejové brankáře pardubického kraje patří *Jaroslav Jágr*.
- Pardubice se proslavily *chlebem*.
- V Pardubicích je významná *vínovarka*.

2. Namaluj obraz libovolné památky Pardubického kraje, která tě nejvíce zaujala a napiš k ní, co o ní víš.

Pracovní list 2

Tento pracovní list je druhým listem, který se věnuje Pardubickému kraji. Cvičení 1 zkouší děti nejen ze správných znalostí tématu, ale je zaměřeno na schopnost vyhledat v textu chyby a následně je opravit. Dle tohoto cvičení si lze zahrát hru **pravda x lež**. Je to velmi jednoduchá a mezi dětmi populární hra. Na tabuli máme napsáno PRAVDA a LEŽ. Žáci jsou rozděleni na dvě skupiny. Sedí na koberci nebo jiném vyhrazeném místě zády k sobě. Žákům v řadách rozdáme stejná čísla. Pak učitelka řekne nějaký výrok. Např. V Litomyšli je gotický zámek. Necháme dětem chvíli na rozmyšlenou a povíme číslo. Z každého družstva vybíhá žák, jehož číslo bylo vyřčeno a na tabuli se dotýká P nebo L, podle toho, zda byl výrok pravdivý nebo lživý. Bod získává družstvo, jehož žák se rychleji a správně dotknul tabule. Tým s větším součtem bodů vyhrává.

Cvičení 2 je mezipředmětově propojeno do výtvarné výchovy. Děti si zkusí namalovat památky, které je nejvíce zaujaly. Snaží se zaznamenat detail a celek. K nejlepšímu provedení jim mohou být obrazové předlohy.

1. Dopln a vyber správné údaje (nesprávné škrtni).

První písemné zmínky jsou v K _____ kronice z počátku _____ století. Píše se v ní o: zámku - hradu - náměstí - klášteru

Město Litomyšl leží ve východní části _____ kraje. Rozprostírá se na pomezí _____ a _____.

Okresní město _____, které je vzdáleno 18 km. V těsné blízkosti

Litomyšle se nachází města: Vysoké Mýto Praha
Moravská Třebová Pardubice
Česká Třebová Polička

Památku postavená v renesančním stylu, která je pokryta
GAFIRSOTVIMÝ _____ psaníčky je _____. Při
procházce náměstím můžeme využít téměř 500m dlouhé _____.

2. V okolí Litomyšle se nachází mnoho zajímavých míst. Pojmenuj, co vidíš na obrázku.

3. Vyber si jednu památku, která tě nejvíce zaujala a napiš, co o ní víš.

Pracovní list 3

Cvičení 1 je zaměřeno na doplňování či přepisování slov, se správným pořadím písmen. Ve spodní části cvičení se dostáváme k tématu sgrafitová psaníčka na zdech zámku. S žáky se přeneseme do období renesance a **staneme se architekty**, kteří dostali za úkol od panovníka vymyslet reprezentativní vzory pro zámek v Litomyšli. Při hodinách geometrie nebo výtvarné výchovy zrealizujeme na čtvrtky náměty na sgrafitovou výzdobu zámku.

Ve cvičení 2 pojmenovávají žáci tři památky, které mají přímo vyobrazené v pracovním listě. Možností by bylo poznávat touto cestou jiné nebo rozstříhat žákům obrázky na části aby poznávaly, o jakou pamětihodnost se jedná.

1. Spoj významné letopočty s příslušnými událostmi.

- První písemná zmínka o Litomyšli

16. století

- Přestavění hradu na zámek

- Zapsání zámekského areálu na seznam UNESCO

1994

- Setkání sedmi prezidentů

- Město prohlášeno kulturním, historickým centrem

1999

- Narození Bedřicha Smetany

1824

2000

poč. 12. stol.

2. Vyplň křížovku a zjistíš tajemku.

1. B. Smetana se narodil v budově...
2. Jirásek se jmenoval křestním jménem...
3. Festival pořádaný k uctění památky B. Smetany se nazývá Pražské...
4. Dům, na kterém najdeme rytíře, se nazývá Dům U...
5. Památka zapsaná na seznamu UNESCO...
6. Míra pro měření látek vystavěna na radniční věži...
7. Kdo sedával v divádelku po stranách za účelem požární ochrany...
8. Zahrady, ve kterých si zde můžeme odpočinout...
9. Sochy vystavěné v zahradách jsou od sochaře Olbrama...
10. Piaristický ... Nalezení sv. Kříže

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.

Pracovní list 4

Cvičení 1 je úkol zaměřený na spojení data s událostí. Žáci v tomto cvičení mají pouze nejvýznamnější letopočty. Nejen k Litomyšli, ale i k Pardubicím se pojí spousta dalších dat. Je možné si vytvořit **časovou přímku**, kde žáci zaznamenají letopočet a stručně i název události. Především pak k Litomyšli můžeme připojit do časové osy i dobu vlády jednotlivých rodů a panovníků.

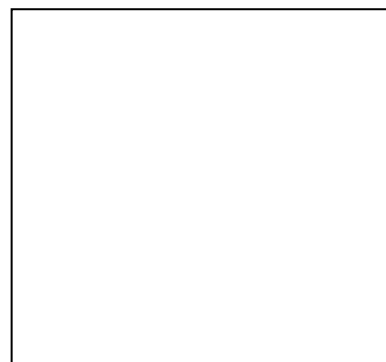
Ve cvičení 2 je pro děti **křížovka**, která jim může být inspirací pro tvorbu vlastních křížovek. Děti mohou křížovky vymýšlet ve skupinách či jako jednotlivci. Hotové křížovky je možné namnožit a vzájemně si mezi sebou vyměnit. Tím získáme spoustu materiálů na procvičování tématu.

1. Napiš, kdo je kdo z významných osobností Litomyšle. Doplň pouze slova z následující nabídky: panovník, skladatel, spisovatel, sochař spisovatelka, astronom.

Bedřich Smetana	
Zdeněk Kopak	
Alois Jirásek	
Magdalena D. Rettigová	
Přemysl Otakar II.	
Božena Němcová	
Olbram Zoubek	

2. Pokus se nakreslit znak Litomyšle a napiš, co na něm je.

3. Stručně převyprávěj pověst z Litomyšle.

Pracovní list 5

První cvičení vede děti ke spojení osobnosti s jejich profesí. S tímto úkolem může být spojena již zmiňovaná hra **Hádej, kdo jsem** (viz. 1. pracovní list, str. 40).

Ve cvičení dva se pokusí děti vzpomenout a nakreslit znak Litomyšle. Ke kresbě dodají i popis znaku co tam je, popřípadě jak vznikl.

A poslední cvičení věnuje pozornost dětí k pověsti o litomyšlském zámku. Pokusí se jí stručně vlastními slovy převyprávět. Pozor však na to, aby se držely dějové linie. Pro děti dyslektické navrhuji sestavit na tabuli osnovu nebo alespoň pojmovou mapu.

SPRÁVNÉ ŘEŠENÍ

Pracovní list č.1

Jméno:

1. Zakresli do mapy pardubický kraj a v něm vyznač jeho krajské město.

2. Doplně k následujícím profesím jména z nabídky. (Dagmar Pecková, Dominik Hašek, Jan Kašpar, bratřanci Veverkovy, Josef Ressel, Bohuslav Martinů, Josef Gočár).

letec	Jan Kašpar
vynálezci	bratřanci Veverkovy
hudební skladatel	Bohuslav Martinů
operní pěvkyně	Dagmar Pecková
vynálezce	Josef Ressel
architekt	Josef Gočár
hokejový brankář	Dominik Hašek

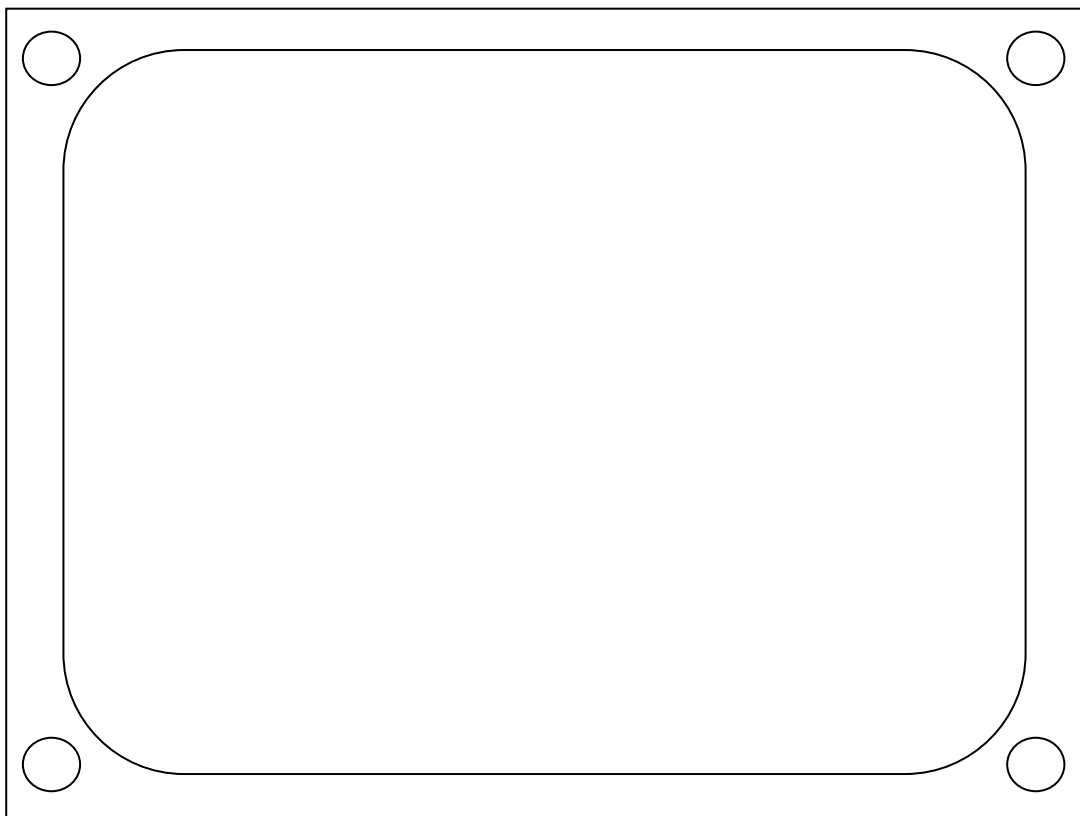
3. Vyluštì správné názvy z přesmyček, napiš jejich název a co to je za památku.

Přesmyčka	Správný název	Co je to za památku?
TÁNĚCKUKI RAHO	KUNĚTICKÁ HORA	HRAD
ČIPOLAK	POLIČKA	MĚSTO
OCELIH	HOLICE	RODNÉ MĚSTO E. HOLUBA
DOHEČABN	BOHDANEČ	LÁZEŇSKÉ MĚSTO
NŘEČÍHB RODÁNÍN	NÁRODNÍ HŘEBČÍN	HŘEBČÍN V KLADRUBECH
LYŽKÁE	LEŽÁKY	PIETNÍ MÍSTO PO VÁLCE

1. Olda psal ve škole doplňování na známky, jelikož se na látku příliš nepodíval, udělal v opakování chyby. Vezmi si červenou tužku a staň se na chvíli učitelem. Z následujících možností je vždy alespoň jedna špatně. Poznáš, která to je? Dokážeš napsat, jak to mělo být správně? Jeho výkon můžeš oznámkovat.

- Pardubický kraj se rozkládá na pomezí Moravy a ~~Slezska~~. *Čech*
- Kraj zahrnuje území bývalých okresů ~~Pardubic, Ústí nad Labem, Chotěboř~~ a Svitav. *Ústí nad Orlicí, Chrudim,*
- Mezi hlavní osobnosti kraje patří ~~Arnošt z Postupic, Vilém z Pardubic~~, vynálezci ~~ruchadla bratři Veverkovi~~, letec Jan Kašpar, architekt ~~Jaroslav Kočár~~.
Arnošt z Pardubic, Vilém z Pernštejna, bratřenci Veverkovi, Josef Gočár,
- Mezi hokejové brankáře pardubického kraje patří ~~Jaroslav Jág~~. *Dominik Hašek*
- Pardubice se proslavily ~~chlebem~~. *perníkem*

2. Namaluj obraz libovolné památky Pardubického kraje, která tě nejvíce zaujala a napiš k ní, co o ni víš.

1. Dopln a vyber správné údaje (nesprávné škrtni).

První písemné zmínky jsou v Kosmově kronice z počátku 12. století. Píše se v ní o: zámku - hradu - náměstí - klášteru

Město Litomyšl leží ve východní části Pardubického kraje. Rozprostírá se na pomezí Čech a Moravy.

Okresní město Svitavy, které je vzdáleno 18 km. V těsné blízkosti Litomyšle se nachází města:

<u>Vysoké Mýto</u>	Praha
Moravská Třebová	Pardubice
<u>Česká Třebová</u>	<u>Polička</u>

Památka postavená v renesančním stylu, která je pokryta GAFIRSOTVIMÝ sgrafitovými psaníčky je zámek. Při procházce náměstím můžeme využít téměř 500m dlouhé podloubí.

2. V okolí Litomyšle se nachází mnoho zajímavých míst. Pojmenuj, co vidíš na obrázku.

Růžový palouček

Zámecké zahrady

Mramorový sloup

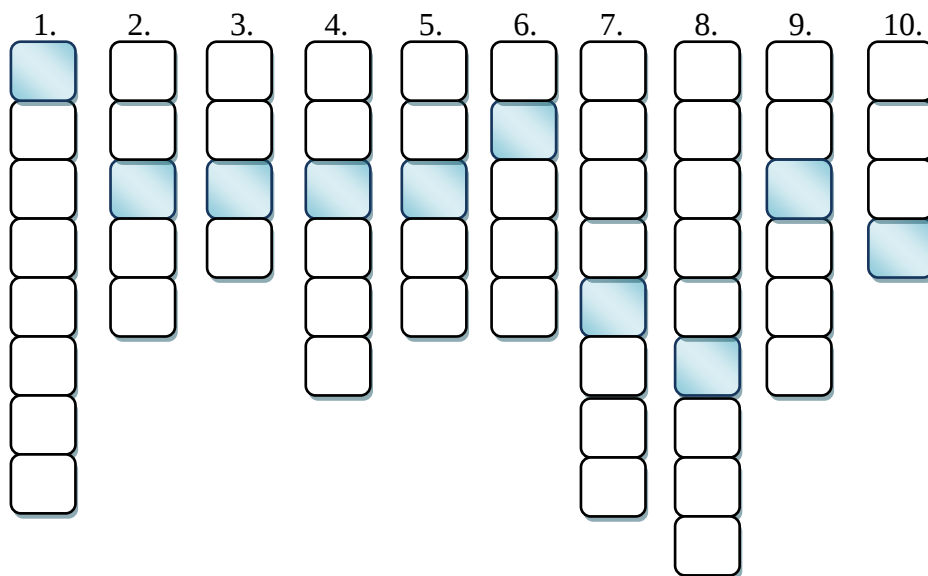
3. Vyber si jednu památku, která tě nejvíce zaujala a napiš, co o ní víš.

1. Spoj významné letopočty s příslušnými událostmi.

2. Vyplň křížovku a zjistiš tajenku.

1. B. Smetana se narodil v budově... **PIVOVARU**
2. Jirásek se jmenoval křestním jménem... **ALOIS**
3. Festival pořádaný k uctění památky B. Smetany se nazývá Pražské... **JARO**
4. Dům, na kterém najdeme rytíře, se nazývá Dům U... **RYTÍŘŮ**
5. Památka zapsaná na seznamu UNESCO... **ZÁMEK**
6. Míra pro měření látek vystavěna na radniční věži... **LOKET**
7. Kdo sedával v divadélku po stranách za účelem požární ochrany... **KOMINÍCI**
8. Zahrady, ve kterých si zde můžeme odpočinout... **KLÁŠTERNÍ**
9. Sochy vystavěné v zahradách jsou od sochaře Olbrama... **ZOUBKA**
10. Piaristický ... Nalezení sv. Kříže **CHRÁM**

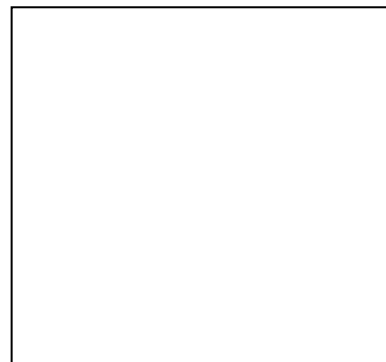

1. Napiš, kdo je kdo z významných osobností Litomyšle. Doplň pouze slova z následující nabídky: panovník, skladatel, spisovatel, sochař spisovatelka, astronom.

Bedřich Smetana	hudební skladatel
Zdeněk Kopak	astronom
Alois Jirásek	spisovatel
Magdalena D. Rettigová	spisovatelka
Přemysl Otakar II.	panovník
Božena Němcová	spisovatelka
Olbram Zoubek	sochař

2. Pokus se nakreslit znak Litomyšle a napiš, co na něm je.

stříbrná lilie v červeném poli

3. Stručně převyprávěj pověst z Litomyšle.

Kdysi dávno možná za vlády Vratislava z

Pernštejna se proslýchalo to, že v jedné ze

zámeckých komnat straší. Jednoho dne zavítal na zámek chudý šlechtic,

který žádal o nocleh. Komorníkovi se však host nezdál, proto nakázal, aby

ho uložili do strašidelné komnaty. Šlechtic byl vděčný za nocleh a spokojeně

usnul. Když odbýjela půlnoc, začaly se ozývat strašlivé zvuky a hlasy. Muž

se leknul, ale nic neviděl. Ze zámku ještě té noci utekl. Po této příhodě

nechal pán zamknout komnatu. Po několika letech přišel starý mnich na

zámek žádat o nocleh. Dostal tedy strašidelnou komnatu plnou pavučin a

špíny. Spokojeně usnul, když o půlnoci opět slyšel strašně zvuky a hlas.

Porozuměl volání hlasu a slovem „Amen“ vysvobodil neznámého ducha.

Panovník se bohatě mnichu odměnil a už tam nikdy nikdo nestrašil.

3.2 Metodická příručka

Metodická příručka k teoretické části a pracovním listům

Vlastivědné téma Pardubický kraj a Litomyšl v 5. třídě

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY

- rozlišuje hlavní orgány státní moci a jejich některé zástupce, symboly našeho státu a jejich význam
- interpretuje některé pověsti nebo báje spojené s místem, v němž žije
- pojmenuje některé rodáky, kulturní či historické památky, významné události regionu
- rozeznává současné a minulé, orientuje se v hlavních reáliích minulosti a současnosti naší vlasti
- srovnává a hodnotí na vybraných ukázkách způsob života a práce předků na našem území v minulosti a současnosti s využitím regionálních specifíků

UČIVO

- minulost a současnost města, obec (město), význačné budovy
- mýty, pověsti a báje - minulost kraje a předků, vlast, rodný kraj, domov

Na začátku každé vyučovací hodiny zapojujeme motivaci, využijeme k tomu různé metody a formy např.:

ukážeme zajímavé tematické obrázky, zařadíme s žáky rozhovor či diskuzi, přečteme si úryvek z nějaké knihy či časopisu, řekneme si hádanku či říkanku, využijeme zkušenosti žáků.

NÁVRH DALŠÍ PRÁCE S TÉMATEM PARDUBICKÝ KRAJ A LITOMYŠL

Učivo můžeme opakovat formou hry **klobouk**. Žáci si pod vedení učitele vytvoří otázky, které se ptají na fakta z teoretické části. Schválené otázky si žáci napíší na lístečky papíru a ty poté vhodíme do klobouku. Tato hra může sloužit především k opakování na začátku hodiny. Vybraní žáci si tahají lístečky a odpovídají na otázky. Ostatní žáci jsou v danou chvíli jako kontrola správných odpovědí. Jako zpětná kontrola může sloužit přímo autor dané otázky. Tato činnost lze využít i jako skupinová práce. Zvolíme si dvě skupiny. V této variantě by skupina, která dostane otázku a správně

odpoví, získává bod. Zdali však neodpoví správné odpovědi, má družstvo protihráče šanci.

Další hrou může být **pexeso**, které si žáci mohou samy vyrobit při výtvarné výchově či pracovních činnostech. Aby však bylo zřejmé co je na kartičkách, nejlepší bude, když paní učitelka dětem obrázky vytiskne. Žáci si vystříhnou barevné vytištěné obrázky a nalepí si je na kartičky ze čtvrtky. Na zapojení všech žáků do hry je možné vytisknout větší formáty a každý obrázek dvakrát. Při samotné hře má jednotlivec jednu kartičku, již ostatním neukazuje. Žáci se posadí do kruhu a první se ptá někoho dvou spolužáků, aby mu ukázali svůj obrázek. Pokud jsou na kartách dva stejné obrázky, bere si je žák k sobě a pokračuje ve hře. Jsou-li obrázky na kartách rozdílné, tah pro něho končí a přebírá výběr hráč po jeho pravé ruce. Hra končí uhodnutím všech dvojic. Při hře by děti měly říkat názvy staveb.

Karty z pexesa lze i využít ke **správnému rozřazování**. V zadní části třídy umístíme nápis LITOMYŠL, před tabulí nápis PARDUBICE a v prostřední části třídy JINÉ. Úkolem žáků je správně rozřadit dané obrázky k městu. Poté si každý žák vybere jednu stavbu a popíše ji co nejvíce informacemi. Ze složky JINÉ nejen popíše a pojmenují památku, však pokusí se ji vyhledat na mapě.

V hodinách čtení a literární výchovy můžeme s dětmi číst jednu některou z pověstí. Po přečtení pověstí je možné využít dialogizace či dramatizace textu. U starších ročníků můžeme zapojit dokončení příběhu dle vlastní fantazie, či z vybraných klíčových slov složit básničku.

Po osvojení si daného tématu je možné zapojit do výuky aktivitu **tématický koutek**. Daná aktivita spočívá v tom, že si žáci do hodiny donesou jakékoliv materiály o Litomyšli, mohou to být pohlednice, knížky, průvodce, prospekty, plakáty či vstupenky. Z dostupných materiálů sestavíme nástěnku, výstavku, kterou pak mohou představit ostatním ročníkům školy.

Po návštěvě klášterních zahrad a zámeckého sklepení se pokusíme v rámci výtvarné výchovy zhotovit **sochy z modelovací hmoty** dle inspirace Olbrama Zoubka. Žáci se snaží vytvořit sochu či sousoší a dále ji pojmenovat. Při návštěvě zámeckého sklepení můžeme i čas věnovat **prozkoumání sgrafit** na vnějším obvodovém zdivu zámku. Po probrání techniky tvoření sgrafita použijeme s žáky staré kousky lina, do kterého si každý žák vyryje jednu či více sgrafitových obálek. Dále je pomocí lisu a tiskové barvy obtiskneme.

Nejzákladnější informace a pojmy o Litomyšli a Pardubicích si můžeme přeložit

do angličtiny. Některá slovíčka nás obohatí o slovní zásobu. Máme-li sdruženou nějakou školu, můžeme pro ni sepsat zajímavé krátké reportáže, či projekty obrázků a textu o našem zajímavém městě nebo určitých pamětihodnostech z města. Na konci probrané látky, tématu je možné s žáky sestavit projekt, který si každý vytvoří sám nebo pracují ve skupinkách. Je potřeba zprvu vysvětlit žákům co je cílem projektu. (obrazová i textová část). Práci na projektu je potřeba zahájit ve škole, abychom předešli případným nejasnostem při samotné tvorbě. U starších žáků můžeme zapojit vystřihování obrázků z prospektů či časopisů.

NÁVRHY VYCHÁZEK A VÝLETŮ

Již od 3. třídy lze zapojovat děti do přípravy vycházek či výletů. Děti by měly být schopni před uskutečněním výletu o daném místě vyhledat informace ve všech dostupných materiálech (učebnice, brožurky, encyklopedie...). Mohou se podílet s paní učitelkou na vytváření časového plánu a programu cesty. Jistě vymyslí i seznam věcí, které sebou budou potřebovat. Budeme-li vycházet z toho, téma probíráme s dětmi z Litomyšle je, možné zapojit metodu bezpečného pohybu kolem školy. Toho docílíme při vycházce po okolí školy a města. Žákům okopírujeme černobílé mapy, aby vybarvili cestu, kterou se následně dáme, či cestu, kterou dítě chodí každé ráno do školy.

Možná místa vycházek, výletů, exkurzí:

Počáteční místo Litomyšl:

- Růžový palouček (asi 2 hodiny)
- výstup do radniční věže (asi 1 hodina)
- cesta městem, podloubím (asi 1,5 hodiny)
- návštěva zámku a zámeckého parku (asi 2 hodiny)
- návštěva regionálního muzea (asi 1 hodina)
- cesta po pomnících významných rodáků (asi 1 hodina)
- zámecké zahrady (asi 1 hodina)
- Piaristický chrám a kostel rozeslání sv. apoštolů (asi 1 hodina)
- návštěva městského pivovaru - rodného domu B. Smetany (asi 1 hodina)
- návštěva Portmonea (asi 45 minut)
- prohlídka divadla Smetanův dům (asi 30 minut)
- návštěva Toulouvcova náměstí a kostela Povýšení sv. Kříže (asi 30 minut)

- krajské město Pardubice a prohlídka zámku (asi 6 hodin)
- návštěva Vysokého Mýta (asi 3 hodiny)
- prohlídka muzea Dr. Emila Holuba (asi 3 hodiny)

4 Evaluace

4.1 Způsob ověření

Téma své diplomové práce jsem zrealizovala ve své třídě: 5.B na základní škole Holice. Teoretickou i praktickou část jsem provedla v rámci hodin vlastivědy, kdy se v prvním pololetí probírají kraje ČR. Žáci pocházejí převážně z dobrých rodin, které hodně cestují. Výuku obohacovali svými příspěvky z výletů, proto byly hodiny přínosné pro obě strany.

Teoretické části jsme věnovali pět vyučovacích hodin, ve kterých jsem se seznámila nejprve s Pardubickým krajem a okolím. A poté jsme přešli k Litomyšli, kterou jsme probrali podrobně. Při výuce jsem používala internet, z něho jsem čerpala převážně obrázky a videa.

Znalost tématu jsem ověřovala na pracovních listech. Při práci s nimi jsme si nejprve přečetli zadání společně a poté až žáci pracovali většinou samostatně.

4.2 Zhodnocení z hlediska učitele

V prvním pracovním listě zakreslení pardubického kraje a jeho krajského města nedělalo nikomu problém, jen někteří nepozorní žáci zapomněli zaznamenat krajské město. Ve druhém cvičení spojovali profese s osobnostmi. Jeden žák si nevšiml zmíněné nabídky jmen, psal tedy vlastní jména k některým profesím např.: hudební skladatel - Bedřich Smetana. V jiné hodině jsem zapojila jako motivační činnost navrhovanou hru Hádej, kdo jsem. Žák si myslel libovolnou osobnost z Pardubického kraje a odpovídal na otázky svých spolužáků pouze ano/ne. Samozřejmě první osobností byl hokejový brankář Dominik Hašek a poté hned Jan Kašpar. Při této osobnosti jsme se dostali až ke každoročně pořádané aviatické pouti, kam každý občan nesoucí příjmení Kašpar/ová má vstup zdarma. Přesmyčky ze třetího cvičení byly pro děti srozumitelné až na Bohdaneč a Poličku, v těch jsem pro mnohé z nich musela poradit s počátečním písmenem. K názvu pak měli napsat co je to za památku. Napsaná slova se lišila, ne však natolik, aby u nich bylo napsáno něco nepravdivého (Kunětická hora je vyhaslá sopka, hrad, hora).

Druhý pracovní list je též zaměřený na Pardubický kraj. V prvním cvičení žáci opravují chyby po Oldovi. Všechno bylo pro žáky snadné, až na část opravování názvu

osobností. Tato část byla pro většinu z nich těžká, proto jsme ji museli opravit společně. Návaznou činností byla hra pravda × lež, ve které jsem děti rozdělila na skupiny dívky proti klukům. Díky své svědomitosti a rozvážnosti vyhrály dívky. Chlapci však měli lepší akceleraci, která však není prioritnější než správnost. K vypracování následujícího cvičení jsem lépe upoutala dívky, které mají lepší výtvarné cítění než chlapci. Dívky zvládly kresbu tužkou i pastelkami bez předlohy, kdežto mnozí chlapci využili možnosti předloh. Většina žáků kreslila muzeum dr. Emila Holuba v Holicích samozřejmě proto, že jsou většinou rodáci Holic. Mezi kresbami se objevil i pardubický zámek, kostel ve Velinách a Velká pardubická.

Třetí pracovní list nám otevírá téma Litomyšl. Zde je v prvním cvičení doplňování slov či skládání přesmyček. Doplňování šlo výborně, jen v oblasti okolních měst měli někteří problém s vybráním z nabídky a poté často psali, že na náměstí je 500 m chodby namísto podloubí. Při doplňující aktivitě kresbou sgrafit jsme pohlédli na několik atraktivních prací. Pár dětí zvolilo volbu jedné detailní dlaždice a ostatní se zaměřili na opakování jednoduššího motivu na několika dlaždicích. Ve druhém cvičení správně žáci poznávali památky, které byly na pracovním listě. Jen u druhého obrázku jsem zjistila, že odpovědi byly odlišné. Někdo napsal zámecké zahrady, někdo chrám.

Čtvrtý pracovní list je zaměřen na spojení významné události s letopočtem. Dané cvičení žáci úspěšně vyplnili až asi na tři žáky, kteří si popletli datum první písemné zmínky s datem přestavění hradu na zámek. Většina dětí vycházela při neznalosti dat z logické úvahy nad posloupností. V rámci tohoto cvičení jsme dělali časovou osu, kterou vytvořili na základě textu v teoretické části. Příslušná významná data si podtrhali a zanesli na osu. Barevně následně vymezili vládu panovníků. (viz. obr. 1, 2) Tajenku ve cvičení dva hodnotili žáci jako absolutní top pracovních listů. O tajence Portmoneum jsme si následně vybavili všechny informace, které jsme o něm věděli. Jelikož mám žáky velice zvědavé a rádi řeší křížovky a osmisměrky, již v hodině jsme začali pracovat na tvorbě vlastních křížovek pro své spolužáky. Pár jsme jich i zrealizovali v rámci hodin.

Poslední pracovní list je zakončujícím listem cvičení, zaměřených na Litomyšl. V počátečním cvičení máme opět tabulku ke spojení osobností s profesí. V tabulce máme vypsaná jména a dopisujeme profese. V tomto cvičení jsme se nesetkali s žádným problémem. Zdá se, že bylo jednodušší dopisovat profese ke jménům, než jména k profesím, jako tomu bylo v prvním pracovním listě. Znak Litomyšle ve druhém cvičení dokázali všichni stručně popsat, ale v případě kreslení to bylo hodně odfláknuté.

Úkolem, který nám uzavírá poslední list, je stručné převyprávění pověsti ze zámku. Ve třídě se mi vyskytuje několik talentovaných dětí ke psaní slohu a v těchto případech se mi opravdu osvědčilo, že si s tím děti výborně poradily. Některým nestačil ani vymezený prostor na papíře a musely psát z druhé strany. Nejkratší popis byl pouze na tři věty. Jednalo se spíše o vzdor problémového žáka, který nechtěl pracovat. Této činnosti předcházelo samozřejmě přečtení pověsti.

4.3 Zhodnocení z pohledu žáků

Téma dětí zaujalo a se zájmem jsme probírali jednotlivá odvětví. Zpětnou vazbu jsem zvolila oznámkováním dětí známkou jako ve škole, na škále od jedné do pěti. Po zprůměrování vyšel výsledek dvě, což si myslím, že je velice dobré. Někteří žáci za mnou přišli s prosbou, jestli si mohou pracovní listy odnést domů a ukázat to rodičům. Tento dotaz mě překvapil a s radostí jsem souhlasila.

4.4 Doporučení

Vzhledem k úspěšné realizaci mé práce budu i nadále s těmito materiály pracovat. Je důležité pečlivě projít s žáky zadání úkolů, protože poté se vyvarujeme opakovaným dotazům. Při konzultacích s kolegy jsem byla požádána, abych materiály poskytla k výuce pro další ročníky.

Závěr

Hlavním cílem mé diplomové práce bylo vytvoření didaktických prostředků (učebního textu, pracovních listů a metodické příručky pro učitele), sloužících pro výuku tématu místního regionu ve vlastivědě na I. stupni základní školy.

Abych mohla naplnit cíl, bylo nutné nejdříve zpracovat kompletní charakteristiku území Pardubic, měst pardubického kraje a Litomyšle. V charakteristikách jsem vymezila polohu území, historický vývoj měst, turistické zajímavosti vymezených měst a jejich nejbližším okolí.

Pracovní listy jsou zpracovány pro vyšší ročníky I. stupně, svou náročností jsou uzpůsobeny pro více ročníků. Domnívám se, že jsem stanovené cíle své diplomové práce splnila a vytvořila tak zatím první vlastivědné didaktické materiály k výuce tématu cestování po Pardubickém kraji. Učitel, který bude s těmito materiály pracovat, bude proto muset některé údaje aktualizovat, pro jejich stárnoucí informace. Při dnešní dostupnosti informací na internetu toto nepovažuji za problém.

Těším se, že bych zpracované téma a pracovní listy využila ve své praxi při výuce místního regionu v hodinách vlastivědy. Což by bylo především přínosné při výuce v litomyšlské škole. Zatím pracuji na základní škole v Holicích, kde mohu využít především část zaměřenou k městům Pardubického kraje a Pardubicím, jakožto krajskému městu. Navíc jsem se při zpracovávání své diplomové práce dozvěděla o Pardubickém kraji spoustu nových informací, a proto se mi bude o městě lépe vyučovat.

Věřím, že mnou zpracované materiály budou inspirací i pro ostatní učitele vlastivědy. Jsem ráda, že o mojí diplomovou práci projevilo zájem vedení školy na speciální základní škole v Holicích. Nadchli se pro moje téma, které jsem s nimi konzultovala při praxi, kterou jsem zde vykonávala. Mají zájem zapojit pracovní listy a zajímavosti z teoretické části pro oživení své výuky, popřípadě náměty na výlety.

Použité zdroje

ANSLEY, Robert (1997). *Encyklopedie klasické hudby*. Bratislava: Perfekt.

ISBN 80-8046-085-X.

BAUER, Jan (2005). *Kdo je největší Čech?*. Třebíč: Akcent.

ISBN 80-7268-331-4.

BLAŽKOVÁ, Milena (2004). *12 pokladů Čech a Moravy*. Praha: Albatros.

ISBN 80-00-01437-8.

BRYCH, Vladimír a RENDEK, Jan (2006). *České hrady a zámky*. Praha: Ottovo.

ISBN 80-7360-406-X.

DAVID, Petr a SOUKUP, Vladimír (2011). *Velká turistická encyklopedie: Pardubický kraj*. Praha: SaD.

ISBN 978-80-242-2972-0.

DOUDOVÁ, Milena (1997). *Velké ženy české*. Praha: X-Egem, Nova.

ISBN 80-7199-020-5.

DRNÁK, Vladimír (1970). *Manžel slavné ženy*. Praha: Melantrich.

ISBN 32-006-70.

DVOŘÁČEK, Petr (2008). *České památky: UNESCO*. Český Těšín: Fragment.

ISBN 978-80-253-0754-0.

HOLZKNECHT, Václav (1984). *Bedřich Smetana: život a dílo*. Praha: Panton.

ISBN 35-027-84.

HULPACH, Vladimír (2005). *Báje a pověsti z Čech a Moravy: Pardubicko*. Praha: Libri.

ISBN 80-7277-273-2.

JANÁČKOVÁ, Jaroslava (1987). *Alois Jirásek*. Praha: Melantrich.

ISBN 32-033-87.

JEŽKOVÁ, Alena (2008). *55 českých legend z hradu, zámků a měst*. Praha: Práh

ISBN 978-80-7252-184-5.

KARÁSKOVÁ, Miluška a ŠÁDEK, Jiří (2003). *Start with Click 2: angličtina pro 1. stupeň*. Plzeň: Fraus.

ISBN 80-7238-235-7.

KOTEN, Tomáš (2009). *Škola? V pohodě! (2): Projektové vyučování na základní škole*. Most: Hněvín.

ISBN 978-80-86654-25-6.

LANGEROVÁ, Blanka (2004). *Pardubický kraj: Vítejte!*. Praha: Alfa.

ISBN 80-86408-12-4

Moore, Charles Herbert (2015). In: *Architecture, Renaissance* [online][cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: <https://archive.org/details/characterrenais00goog>

MENCLOVÁ, Dobroslava (1976). *České hrady*. Praha: Odeon.

ISBN 01-509-76.

OFICIÁLNÍ INTERNETOVÉ STRÁNKY MUZEA

Příběh Dr. Emila Holuba (2015). [online]. 2010-2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.holubovomuzeum.cz/>

OFICIÁLNÍ INTERNETOVÉ STRÁNKY LITOMYŠLE

Turistické atraktivity (2015). [online] [cit 8. 2. 2015]. Dostupný z: <http://www.litomysl.cz/?lang=cz&co=kapitola&id=1311055180673>

PODHORSKÝ, Marek (2004). *Pardubický kraj*. Praha: freytag a berndt.

ISBN 80-7316-077-3.

SMOLKA, Jaroslav (1983). *Malá encyklopedie hudby*. Praha: Editio Supraphon.

ISBN 02-184-83

SOBKOVÁ, Helena (2001). *Božena Němcová a Zaháň*. Praha: ARSCI.

ISBN 80-86078-11-6.

SKŘIVÁNEK, Milan (2009). *Litomyšl 1259-2009: město kultury a vzdělání*. Litomyšl: Paseka.

ISBN 978-80-254-5129-8.

SKŘIVÁNEK, Milan (2002). *Litomyšl: průvodce městem*. Litomyšl: Paseka, 2002.
ISBN 80-7185-375-5.

SKŘIVÁNEK, Milan (1997). *Litomyšl: starobylé město*. Praha: Paseka.

ISBN 80-7185-122-1.

ŠEBEK, František a ZIKMUNDA, Vlastimil (1985). *Pardubicko*. Hradec Králové: Kruh.

ISBN 46-014-85.

ŠEDA, Bohdan (2010). *Pardubický kraj: mezi lvem a orlicí*. Sezemice: Helios.

ISBN 80-85211-29-7.

TOUŠLOVÁ, Iveta, PODHORSKÝ, Marek a MARŠÁL, Josef (2010). *Toulavá kamera 11*. Praha: freytag a berndt.

ISBN 978-80-7445-056-3.

ULRYCH, Ivan (2003). *Litomyšl: Zámek a město*. Nynburk: VEGA-L.

ISBN 80-86757-00-5.

VOLF, Petr (2014). *Litomyšl: Renesanční město moderní architektury*. Litomyšl: Město Litomyšl.

ISBN 978-80-905821-1-8.

Seznam příloh

Fotodokumentace didaktické práce

Obr. 1 – Tvorba časové osy

Obr. 2 – Tvorba časové osy